

PRZYSPOBIENIE MAŁOLETNIICH OBYWATELI POLSKICH POWODUJĄCE PRZENIESIENIE ICH MIEJSCA ZAMIESZKANIA DO WŁOCH

I. UWAGI WPROWADZAJĄCE

W historii orzekania przysposobienia powodującego przeniesienie za granicę małoletniego zamieszkałego w Polsce po drugiej wojnie światowej można wyróżnić kilka okresów. Różnią się one z uwagi na rozwiązania prawne oraz liczbę przysposobień międzynarodowych i ich udział wśród wszystkich adopcji orzeczonych w danym roku.

Stosując kryterium rozwiązań prawnych, można wskazać trzy okresy.

Okres pierwszy trwał do wejścia w życie wobec Rzeczypospolitej Polskiej konwencji Narodów Zjednoczonych o prawach dziecka, tzn. do 7 lipca 1991 r. Polskie prawo nie zawierało wówczas jakichkolwiek przepisów dotyczących przysposobień międzynarodowych. Konsekwencje przeniesienia przysposobianego za granicę były analizowane w ramach przesłanki zgodności wnioskowanej adopcji z dobrem dziecka.

Okres drugi rozpoczął się z dniem związania Polski wskazaną konwencją (7 lipca 1991 r.), z założeniem, że norma konwencyjna przewidująca zasadę subsydiarności przysposobień międzynarodowych (art. 21 lit. b) obowiązywała *ex proprio vigore*. Osobiście prezentowałam takie stanowisko¹. Pozycja ratyfikowanych umów międzynarodowych w wewnętrznym porządku prawnym państwa była jednak sporna aż do wejścia w życie Konstytucji RP z 1997 r., gdy nastąpiło jednoznaczne jej uregulowanie w art. 91 w zw. z art. 9, 87 i 89 Konstytucji. Podczas prac parlamentarnych nad ustawą zawierającą zgodę na ratyfikację konwencji o prawach dziecka stanowisko o obowiązywaniu konwencji *ex proprio vigore* miało wielu zwolenników (m.in. Ministra Spraw Zagranicznych).

---

¹ E. Holewińska-Łapińska, «Adopcja zagraniczna» w świetle konwencji praw dziecka, „Palestra” 1991, nr 3–4.

Pogląd, że art. 21 Konwencji wprowadzający zasadę subsydiarności przysposobień międzynarodowych obowiązywał *ex proprio vigore*, wypowiedział Sąd Najwyższy w uchwale III CZP 48/92 z 12 czerwca 1992 r.² Stanowisko takie nie znalazło jednak niezwałocznego i powszechnego odzwierciedlenia w orzecznictwie sądów³.

Trzeci okres trwa nadal, a jego najistotniejszymi wyznacznikami są:

1) wejście w życie ustawy z 26 maja 1995 r. nowelizującej przepisy o przysposobieniu, która sformułowała zasadę subsydiarności przysposobienia międzynarodowego i wyjątki od niej (art. 114² k.r.o.)⁴,

2) rozpoczęcie stosowania w praktyce konwencji haskiej o ochronie dzieci i współpracy w dziedzinie przysposobienia międzynarodowego z 29 maja 1993 r. (dalej w tym tekście powoływana bez tytułu), wiążącej Rzeczpospolitą Polską od 1 października 1995 r.⁵.

Liczba przysposobień międzynarodowych oraz ich udział wśród wszystkich adopcji orzekanych w poszczególnych latach były różne. Skala zjawiska zmieniała się zależnie od sytuacji ustrojowej i politycznej.

W latach pięćdziesiątych i sześćdziesiątych XX w. udział przysposobień międzynarodowych wśród wszystkich przysposobień był niewielki — tzw. adopcje zagraniczne nie były wyróżniane w statystyce sądowej. Skalę zjawiska ilustrowały tylko autorskie badania akt sądowych⁶. Wynikało z nich, że w okresie od 1 stycznia 1957 r. do 30 czerwca 1959 r. spraw o adopcje zagraniczne było tylko 60 (średnio 24 sprawy rocznie), w 1973 r. — 39, a w 1974 r. — 52.

Jeszcze w drugiej połowie lat siedemdziesiątych XX w. udział przysposobień międzynarodowych wśród wszystkich orzeczonych przysposobień nie przekraczał 2%. W następnym dziesięcioleciu wystąpiła tendencja wzrostowa, a najwyższy udział adopcji zagranicznych wśród

---

² OSNC 1992, nr 10, poz. 179.

³ Zob. wyniki badania orzecznictwa z drugiej połowy 1992 r. i pierwszej połowy 1993 r. przedstawione w części II mojej monografii: *«Adopcje zagraniczne» w praktyce polskich sądów*, Warszawa 1998.

⁴ Dz.U. Nr 83, poz. 417.

⁵ Dz.U. z 2000 r. Nr 39, poz. 448, sprostowanie Dz.U. z 2002 r. Nr 1, poz. 17. Należy odnotować, że tekst konwencji został opublikowany dopiero w „Dzienniku Ustaw” z 17 maja 2000 r.

⁶ E. Mędrzycka, K. Olejniczak, *Praktyka sądów w zakresie spraw z wniosków cudzoziemców i obywateli polskich zamieszkałych za granicą o przysposobienie obywateli polskich*, „Biuletyn Ministerstwa Sprawiedliwości” 1960, nr 5–6; J. Ciszewski, *Praktyka sądów w sprawach o przysposobienie obywateli polskich przez cudzoziemców i osoby zamieszkałe za granicą*, „Problemy Wymiaru Sprawiedliwości” 1977, nr 1 (13).

orzeczonych w danym roku przysposobień, blisko 16%, odnotowano w 1992 r. Budziło to zaniepokojenie opinii publicznej, zwłaszcza że miało miejsce po ratyfikacji Konwencji o prawach dziecka wprowadzającej zasadę subsydiarności przysposobień międzynarodowych.

Tabela 1. Liczba przysposobień, w tym przez osoby zamieszkałe za granicą, orzeczonych przez polskie sądy w wybranych latach z okresu 1977–2007

Rok	Liczba spraw, w których orzeczono przysposobienie	Przysposobienie przez osoby zamieszkałe za granicą	Odsetek spraw, w których orzeczono przysposobienie przez osoby zamieszkałe za granicą
1977	3294	68	2,0
1982	3711	60	1,6
1987	3481	259	7,5
1992	3021	480	15,9
1997	2441	205	8,4
2002	2454	211	8,6
2007	2835	226	7,9

Źródło: Dane statystyczne Ministerstwa Sprawiedliwości.

Udział przysposobień międzynarodowych wśród przysposobień orzeczonych w 1977 r. wynosił 2%, w 1987 r. — 7,5%, w 1997 r. — 8,4%, a w 2007 r. — 7,9%.

Zmianom ulegały „kierunki” przysposobień międzynarodowych dzieci z Polski. W świetle badań aktowych dotyczących lat pięćdziesiątych i siedemdziesiątych XX w. dominowali wnioskodawcy ze Stanów Zjednoczonych wywodzący się ze środowisk polonijnych. Wnioskodawców zamieszkałych we Włoszech wówczas nie było. W latach dziewięćdziesiątych już w co piątej sprawie przysposabiającymi byli Włosi, a w 2007 r. wnioskodawcy zamieszkujący we Włoszech stanowili 47,5% wszystkich przysposabiających.

Badanie praktyki z okresu od 1 lipca 1992 r. do 30 czerwca 1993 r. obejmujące wszystkie sprawy o przysposobienie międzynarodowe oraz równoliczną próbę spraw o przysposobienie „krajowe”, rozpoznanych w tym samym okresie przez te sądy, które rozpoznały sprawy „zagraniczne” (łącznie 876 spraw), przeprowadziłam w Instytucie Wymiaru Sprawiedliwości, a badanie sondażowe z okresu od 2 listopada 1995 r. do 31 marca 1996 r. (akta 46 spraw) w Biurze Orzecznictwa Sądu Najwyż-

szego⁷. Celowe wydawało się ustalenie praktyki orzekania tzw. adopcji zagranicznych w 2007 r., po 15 latach od pierwszego badania. Zostało zatem zaplanowane zbadanie wszystkich spraw o adopcje zagraniczne zakończonych uprawomocnieniem orzeczenia kończącego sprawę, które zapadło w 2007 r., niezależnie od dnia wpływu do sądu wniosku o przysposobienie.

Zgodnie z informacją statystyczną Ministerstwa Sprawiedliwości spraw takich powinno być w całej Polsce 226. Sądy, poproszone o akta wszystkich spraw, nadesłały do badania akta 207 spraw. Przyczyna rozbieżności między liczbą spraw o przysposobienie międzynarodowe wskazaną w statystyce Ministerstwa Sprawiedliwości a liczbą spraw nadesłanych do badania (19 spraw mniej) nie jest znana. Przedmiotem analizy były sprawy, w których miał zastosowanie art. 114² k.r.o. Nie zostały uwzględnione w badaniu sprawy formalnie traktowane przez sądy jako tzw. adopcje zagraniczne, ale niespełniające kryteriów wymienionych w art. 114² § 1 k.r.o. Ostatecznie więc analiza objęła akta 202 spraw. Zważywszy na znaczną objętość pełnego raportu z badania, w niniejszym opracowaniu zostanie przedstawiony jego fragment dotyczący przysposobień, których orzeczenie spowodowało przeniesienie do Włoch małoletnich Polaków dotychczas mieszkających w ojczyźnie.

Wybór tej problematyki jest uzasadniony, ponieważ — jak wspomniałam — w 2007 r. wnioskodawcy zamieszkujący we Włoszech stanowili 47,5% wszystkich przysposabiających. Włochy były więc głównym państwem przyjmującym przysposobione z Polski dzieci. Włosi ubiegali się o przysposobienie 49,1% przysposabianych w tym roku małoletnich obywateli polskich zamieszkałych w kraju.

Badanie dotyczące przysposobień międzynarodowych orzeczonych w Polsce w okresie od 1 lipca 1992 r. do 30 czerwca 1993 r. wywoływało liczne wątpliwości co do należytej ochrony dobra dzieci przysposobionych przez wnioskodawców z Włoch. Dotyczyły one zarówno pośrednictwa adopcyjnego, jak i długo niepewnego statusu prawnego we Włoszech małoletnich obywateli polskich przysposobionych wskutek prawomocnego orzeczenia polskiego sądu⁸. Mogło to nawet podawać w wątpliwość zasadność uwzględniania wniosków osób zamieszkałych

---

⁷E. Holewińska-Łapińska, *«Adopcje zagraniczne» w praktyce polskich sądów*, Warszawa 1998.

⁸Tamże, s. 363–381.

Tabela 2. Państwa przyjmujące dzieci z Polski w 2007 r., według liczby spraw

Państwo przyjmujące dzieci przysposobione w Polsce	Częstość	Procent
Włochy	96	47,5
Stany Zjednoczone	39	19,3
Holandia	18	9,0
Szwecja	15	7,4
Francja	11	5,4
Niemcy	10	5,0
Pozostałe państwa (1 lub 2 sprawy)	13	6,4
Razem	202	100,0

Źródło: Opracowanie własne.

we Włoszech. Tymczasem udział przysposobień przenoszących dzieci z Polski do Włoch wśród wszystkich przysposobień międzynarodowych systematycznie wzrastał. Zbadanie aktualnego stanu rzeczy i prezentacja wyników wydawała się szczególnie uzasadniona.

II. DOBÓR STRON PRZYSPOSOBIENIA, KTÓREGO ORZECZENIE W 2007 R. SPOWODOWAŁO ZMIANĘ DOTYCHCZASOWEGO MIEJSCA ZAMIESZKANIA PRZYSPOSOBIANEGO W POLSCE NA MIEJSCE ZAMIESZKANIA WE WŁOSZECH

1. ROZWIĄZANIA ORGANIZACYJNE W ZAKRESIE WSPÓŁPRACY POLSKO-WŁOSKIEJ PROWADZĄCEJ DO DOBORU STRON PRZYSPOSOBIENIA

Rzeczpospolita Polska i Republika Włoska są stronami konwencji haskiej z 29 maja 1993 r. o ochronie dzieci i współpracy w dziedzinie przysposobienia międzynarodowego⁹, która weszła w życie 1 maja 1995 r. Dobór stron zamierzonego przysposobienia odbywa się więc we współpracy organów centralnych obu państw oraz organizacji adopcyjnych, upoważnionych w każdym z państw do współpracy międzynarodowej. Taki

⁹Dz.U. z 2000 r. Nr 39, poz. 447.

stan prawny zaistniał z dniem 1 maja 2000 r., gdy konwencja zaczęła obowiązywać Włochy, które podpisały ją 11 grudnia 1995 r., ale ratyfikowały dopiero 18 stycznia 2000 r.¹⁰ Polska podpisała i ratyfikowała konwencję 12 czerwca 1995 r. Konwencja ta weszła w życie w stosunku do Polski 1 października tegoż roku¹¹.

Republika Włoska ratyfikowała konwencję o ochronie dzieci i współpracy w dziedzinie przysposobienia międzynarodowego na mocy ustawy nr 476 z 31 grudnia 1998 r., przewidującej również zmiany w ustawie nr 184 z 4 maja 1983 r. poświęcone przysposobieniu małoletnich cudzoziemców¹².

Polskim organem centralnym jest Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej, Departament Pomocy i Integracji Społecznej. **Organami upoważnionymi** do współpracy międzynarodowej¹³, w rozumieniu art. 10 konwencji, są trzy ośrodki adopcyjno-opiekuńcze mające siedziby w Warszawie:

- 1) Publiczny Ośrodek Adopcyjno-Opiekuńczy,
- 2) Katolicki Ośrodek Adopcyjno-Opiekuńczy,
- 3) Krajowy Ośrodek Adopcyjno-Opiekuńczy Towarzystwa Przyjaciół Dzieci.

Ośrodki te zawierają umowy (porozumienia) o współpracy z odpowiednimi zagranicznymi organizacjami adopcyjnymi.

Polski organ centralny wykonuje głównie te funkcje, których nie można przekazać instytucjom upoważnionym, wymienione w art. 7 konwencji haskiej¹⁴, a także wyraża zgodę na postępowanie w procedurze przysposobienia międzynarodowego dotyczącego wskazanego

---

¹⁰Informacja zawarta na stronie internetowej Haskiej Konferencji Prawa Prywatnego Międzynarodowego, <http://hch.e-vision.n/index>.

¹¹Tamże.

¹²Ustawa nr 476 z 31 grudnia 1998 r., „Gazzetta Ufficiale della Respublica Italiana” z 12 stycznia 1999 r., serie Generale, nr 8.

¹³Rozporządzenie Ministra Polityki Społecznej z 5 października 2004 r. w sprawie centralnego banku danych o dzieciach oczekujących na przysposobienie oraz ośrodków adopcyjno-opiekuńczych upoważnionych do współpracy z licencjonowanymi przez rządy innych państw organizacjami lub ośrodkami adopcyjnymi, Dz.U. Nr 223, poz. 2266.

¹⁴Art. 7 konwencji przewiduje współpracę organów centralnych i popieranie współpracy między właściwymi organami ich państw dla zapewnienia ochrony dzieci i realizowania innych celów konwencji. Nakłada obowiązek dostarczania przez organy centralne informacji o ustawodawstwie w zakresie przysposobienia, danych statystycznych, wzorów, formularzy, oraz wzajemnego informowania się o funkcjonowaniu konwencji oraz usuwania przeszkód w jej stosowaniu.

dziecka oraz kandydatów na jego rodziców adopcyjnych uzgodnionych z Komisją do Spraw Przynależności Międzynarodowego przy Prezydium Rady Ministrów Republiki Włoskiej. Z reguły dwukrotnie podczas trwania postępowania o przynależność sporządza zaświadczenia potwierdzające swą akceptację w celu jego podjęcia i kontynuowania.

Włoskim organem centralnym jest, zgodnie z art. 38 powołanej ustawy nr 184, ustanowiona przy Prezydium Rady Ministrów Komisja do Spraw Przynależności Międzynarodowego (Commissione per le adozioni internazionali). Komisja ta:

1) wydaje zgodę na wjazd do Włoch i stały pobyt małoletnich cudzoziemców, którzy zostali przynależni za granicą lub poddani pieczy preadopcyjnej,

2) poświadcza zgodność przynależności z przepisami konwencji haskiej (art. 23 ust. 1 tej konwencji),

3) udziela organizacjom adopcyjnym autoryzacji na działalność w zakresie przynależności międzynarodowej, którą kontroluje nie rzadziej niż raz na trzy lata,

4) dba, aby autoryzowane organizacje adopcyjne były równomiernie rozmieszczone na terytorium państwa, a ich przedstawicielstwa za granicą,

5) prowadzi rejestr autoryzowanych organizacji adopcyjnych.

Rząd Republiki Włoskiej, wykorzystując możliwość przewidzianą w art. 22 ust. 2 konwencji haskiej, zadeklarował, że funkcje organu centralnego, określone w art. 15–21 tejże konwencji, mogą być wykonywane (pod nadzorem organu centralnego) przez instytucje lub organizacje, które spełniają warunki określone w art. 22 ust. 2 lit. a, b konwencji haskiej¹⁵. Oznacza to, między innymi, że organizacje upoważnione mogą przygotowywać sprawozdania, przesyłane organowi centralnemu państw pochodzenia dzieci, na temat potencjalnych rodziców adopcyjnych odnośnie do ich kwalifikacji i zdolności do przynależności, sytu-

---

¹⁵Zgodnie z art. 22 ust. 2 konwencji haskiej: „Każde Umawiające się Państwo może oświadczyć wobec depozytariusza konwencji, że zadania powierzone organowi centralnemu w artykułach od 15 do 21 mogą być wykonywane w tym państwie, w granicach przewidzianych przez prawo i pod kontrolą właściwych organów tego państwa, również przez instytucje i osoby, które: a) spełniają warunki prawości, kompetencji zawodowej, doświadczenia i odpowiedzialności, wymagane przez to państwo, oraz b) charakteryzują się nienaganną postawą moralną i wykształceniem lub doświadczeniem zawodowym w dziedzinie przynależności międzynarodowej”.

acji osobistej, rodzinnej, zdrowotnej, a także informacji o ich środowisku społecznym, powodach, dla których chcą przysposobić dziecko, oraz zdolności do podjęcia się przysposobienia międzynarodowego. Sprawozdania te powinny zawierać również charakterystykę dzieci, nad którymi kandydaci na przysposabiających będą zdolni sprawować pieczę (art. 15 konwencji).

Organizacje upoważnione mogą podejmować działania, aby dziecko otrzymało pozwolenie na opuszczenie państwa pochodzenia i na wjazd oraz stały pobyt w państwie przyjmującym (art. 18 konwencji). Mogą także (art. 20 konwencji) wykonywać czynności informacyjne o przebiegu postępowania w sprawie przysposobienia.

Kandydaci na rodziców adopcyjnych małoletnich cudzoziemców, którzy zostali uznani przez właściwy sąd za posiadających zdolność do przysposobienia, są zobowiązani do powierzenia prowadzenia ich sprawy autoryzowanej organizacji adopcyjnej. Takich organizacji upoważnionych do uczestniczenia w przygotowaniu przysposobienia międzynarodowego, działających w 65 państwach, jest 70. Są to organizacje użyteczności publicznej, których działalność nie ma charakteru dochodowego¹⁶, uprawnione do pośrednictwa adopcyjnego w zakresie przysposobień międzynarodowych z określonych państw pochodzenia dzieci¹⁷. Wśród nich niżej wymienione organizacje miały w zakresie swej działalności uprawnienie do organizowania przysposobień dzieci zamieszkałych w Polsce:

- Associazione Chiara (ONLUS),
- Azione per un mondo unito (ONLUS),
- Gruppo di Volontariato „Solidarietà”,
- In cammino per la Famiglia (I.C.P.L.F.),
- La Cicogna,
- La dimora (ONLUS),
- La Primogenita International Adoption (ONLUS),
- Network. Assistenza. Adozione e affido, ONLUS (N.A.A.A.),
- Minori presi in carico dalla CAI.

---

¹⁶Organizacje te do swej nazwy dodają zwykle skrót ONLUS — *organizzazione non lucrativa di utilità sociale*.

¹⁷Informacja zawarta w sprawozdaniach włoskiego organu centralnego o przysposobieniach międzynarodowych, <http://www.commissioneadozioni.it/media>.

2. KWALIFIKOWANIE DZIECI DO PRZYSPOSOBIENIA MIĘDZYNARODOWEGO

2.1. Zasady ogólne

Realizacja zasady subsydiarności przysposobienia międzynarodowego wymaga ustalenia, czy dziecko kandydujące do przysposobienia ma realne szanse na adopcję w kraju. W tym celu prowadzone są poszukiwania kandydatów na rodziców adopcyjnych zgodnie z regulami ustalonymi w rozporządzeniu Ministra Pracy i Polityki Społecznej z 30 września 2005 r. w sprawie ośrodków adopcyjno-opiekuńczych¹⁸. Minimalny okres poszukiwań przez ośrodek adopcyjno-opiekuńczy, do którego dziecko zgłoszono, wynosi miesiąc od zakwalifikowania dziecka do przysposobienia, tzn. od ustalenia jego sytuacji prawnej, dokonania kwalifikacji psychologicznej i ustalenia specyfiki potrzeb dziecka (§ 8 ust. 2 rozporządzenia). Brak rezultatu zobowiązuje do przekazania w terminie siedmiodniowym danych dziecka do wojewódzkiego banku danych o dzieciach zakwalifikowanych do przysposobienia, który przez kolejny miesiąc szuka kandydatów gotowych to dziecko przysposobić. Bezskuteczność tego poszukiwania zobowiązuje do przekazania danych dziecka, także w terminie siedmiodniowym, do pozostałych wojewódzkich banków danych w celu dalszych poszukiwań rodziny dla dziecka prowadzonych na terenie kraju.

Dwumiesięczne bezskuteczne poszukiwania prowadzone przez wojewódzkie banki danych uzasadniają przekazanie danych dziecka do centralnego banku danych o dzieciach, dla których nie udało się znaleźć w kraju kandydatów na rodziców adopcyjnych. Jest on prowadzony przez Publiczny Ośrodek Adopcyjno-Opiekuńczy w Warszawie. Komisja kwalifikuje tam dziecko do przysposobienia międzynarodowego. Nie wyklucza to zaproponowania przysposobienia kandydatom krajowym, gdy takowi się znajdują przed przedstawieniem dziecka, jako kandydata do adopcji międzynarodowej, określonym kandydatom z zagranicy. Priorytetem jest możliwie szybkie zapewnienie dziecku wychowania w rodzinie. Dotychczasowe niepowodzenia w znalezieniu dziecku odpowiednich rodziców adopcyjnych w kraju, zważywszy na znaczne zainteresowanie możliwością przysposobienia dziecka przez osoby zamieszkałe w Polsce, skłaniają do przypuszczenia, że zapewne dziecko to nie ma cech czyniących go „atrakcyjnym” dla potencjalnych polskich

---

¹⁸Dz.U. Nr 205, poz. 1701 ze zm.

rodziców adopcyjnych, a „adopcja zagraniczna” jest dla niego jedyną szansą na wychowanie w rodzinie.

Prowadzenie spraw poszczególnych dzieci, po zakwalifikowaniu ich do przysposobienia przez osoby zamieszkałe za granicą, jest powierzone jednemu z trzech upoważnionych do współpracy międzynarodowej ośrodków adopcyjno-opiekuńczych, które mają siedziby w Warszawie. Są to: Publiczny Ośrodek Adopcyjno-Opiekuńczy, Katolicki Ośrodek Adopcyjno-Opiekuńczy, Krajowy Ośrodek Adopcyjno-Opiekuńczy Towarzystwa Przyjaciół Dzieci.

Wymienione ośrodki ustaliły losowy podział spraw dzieci z zachowaniem równej liczby małoletnich, dla których każdy z ośrodków szuka rodziny za pośrednictwem zagranicznych licencjonowanych organizacji adopcyjnych. Z organizacjami tymi ośrodki współpracują na podstawie stosownych porozumień.

2.2. Informacje o braku polskich kandydatów na rodziców adopcyjnych dla dzieci przysposobionych przez osoby zamieszkałe we Włoszech, zawarte w aktach zbadanych spraw

W aktach 88 spraw znajdowało się pismo Publicznego Ośrodka Adopcyjno-Opiekuńczego w Warszawie (tzw. zaświadczenie bankowe) informujące o niepowodzeniu przeprowadzonych w Polsce poszukiwań kandydatów na rodziców adopcyjnych dziecka (dzieci), którego dotyczył wniosek o przysposobienie złożony przez osoby zamieszkałe we Włoszech.

Ze znajdujących się w aktach 90 spraw dokumentów wynikały informacje o okresie poszukiwania dla dzieci kandydatów na rodziców adopcyjnych zamieszkałych w Polsce. W przeważającej większości spraw (w 53 sprawach — 58,9%) okres ten nie przekraczał trzech miesięcy, a więc spełniał kryteria ustalone dla okresów poszukiwań sformułowane w rozporządzeniu Ministra Pracy i Polityki Społecznej z 30 września 2005 r. w sprawie ośrodków adopcyjno-opiekuńczych.

Od trzech miesięcy do pół roku trwały poszukiwania kandydatów na rodziców adopcyjnych dla dzieci w 17 sprawach (18,9%), a dłużej niż sześć miesięcy w 20 sprawach (22,2%). W tej ostatniej grupie spraw poszukiwania kandydatów na rodziców adopcyjnych toczyły się od 7 miesięcy do 2 lat przed zakwalifikowaniem dzieci do adopcji zagranicznej. Najczęściej jednak ten okres trwał nie dłużej niż rok (w 15 sprawach). Na długość poszukiwań miało wpływ to, czy wyłącznie dla danego dziecka,

ostatecznie przysposobionego przez cudzoziemców, od razu poszukiwano kandydatów, czy też początkowo poszukiwania obejmowały kandydatów dla tego dziecka i jego rodzeństwa. Z reguły znalezienie kandydatów gotowych przysposobić rodzeństwo złożone z kilkorga dzieci jest bardzo trudne. Niemniej jednak takie próby są podejmowane. Gdy okazuje się, iż nie ma chętnych ani w kraju, ani za granicą, rodzeństwa bywają dzielone (np. w pary dzieci spośród rodzeństwa bardziej ze sobą zżytych, zwykle składające się z dzieci w różnym wieku, gdyż pragnienie przysposobienia dziecka możliwie jak najmłodszego skłania kandydatów na rodziców adopcyjnych do decyzji o adopcji rodzeństwa, w którym dzieci są w różnym wieku; zdarza się więc, że poszukuje się rodziców adopcyjnych np. łącznie dla najstarszego i najmłodszego dziecka z rodzeństwa).

Od rozpoczęcia poszukiwań kandydatów na rodziców adopcyjnych w Polsce do wpływu do sądu wniosku o przysposobienie dziecka przez wnioskodawców z Włoch upływał różny okres. Gdy był on dłuższy, można domniemywać, że zapewne nastąpiłoby przysposobienie „krajowe”, gdyby pragnienie przysposobienia dziecka wyraziła osoba zamieszkała w Polsce¹⁹, mimo zakwalifikowania dziecka do adopcji międzynarodowej, zwłaszcza przed znalezieniem dla niego za granicą rodziców adopcyjnych²⁰.

W zbadanych sprawach z wniosków osób zamieszkałych we Włoszech współpracę z adopcyjnymi organizacjami włoskimi w 35 spr-

---

¹⁹Warunkiem koniecznym takiego przysposobienia zawsze musi być ocena, że przysposobienie przez osobę zamieszkałą w kraju byłoby zgodne z dobrem dziecka. Zdarza się, że wiadomość o wysokim prawdopodobieństwie adopcji międzynarodowej „mobilizuje” osobę znającą dziecko (np. jego krewną) do ubiegania się o przysposobienie, mimo że wcześniej taka ewentualność nie była rozważana lub została odrzucona. Nie może być mowy o „automatycznym” zastosowaniu zasady pierwszeństwa adopcji krajowej. Zapewne wniosek osoby zamieszkałej w kraju zostanie oddalony, gdy okaże się, że nie ma ona wystarczających kwalifikacji osobistych (np. nienależycie wykonuje obowiązki rodzicielskie wobec własnych dzieci), bądź gdy nie jest w stanie sprostać szczególnym potrzebom dziecka (np. chorego, niedorozwiniętego umysłowo, dotkniętego autyzmem). Potwierdza taką ocenę stanowisko Sądu Najwyższego wypowiedziane w postanowieniu z 5 lipca 2006 r., IV CSK 127/06.

²⁰W sytuacji dokonania doboru stron przysposobienia z udziałem organów centralnych państwa przyjmującego i państwa pochodzenia (polskiego organu centralnego), zwłaszcza po pierwszym pozytywnym kontakcie dziecka i jego potencjalnych rodziców adopcyjnych zamieszkałych za granicą, przysposobienie w kraju zwykle nie jest już rozważane przez polskie ośrodki adopcyjne ani przez osoby sprawujące bezpośrednią pieczę nad dzieckiem (np. kierownictwo placówki, w której przebywa dziecko).

wach realizował Publiczny Ośrodek Adopcyjno-Opiekuńczy z Warszawy. Katolicki Ośrodek Adopcyjno-Opiekuńczy z Warszawy współpracował z organizacjami włoskimi w 30 sprawach. W takiej samej liczbie spraw uczestniczył Krajowy Ośrodek Adopcyjno-Opiekuńczy TPD.

3. CHARAKTERYSTYKA DZIECI, O KTÓRYCH PRZYSPOSOBIENIE WNOŚIŁY OSOBY ZAMIESZKAŁE WE WŁOSZECH

3.1. Płeć i wiek dzieci

Wnioski o przysposobienie wspólne przez małżonków dotyczyły 165 dzieci, w większości chłopców, których było 101 (61,2%). W jednym przypadku ojczym wniósł o przysposobienie pasierbicy. Najmłodsze dziecko w dniu orzekania przysposobienia miało 13 miesięcy, najstarsze 14 lat i 8 miesięcy. Wieloosobowe rodzeństwa były przysposabiane rzadko. Tylko w dwóch sprawach (2,1%) wnioskodawcy wnosili o przysposobienie czworga dzieci, w 12 (12,5%) sprawach o przysposobienie trojga dzieci. Dostyc często decydowali się na przysposobienie dwojga dzieci (w 40 sprawach, 41,7%). W pozostałych sprawach wnioskodawcy ubiegali się o adopcję jednego dziecka.

Tabela 3. Wiek dzieci w dniu orzekania w sprawie o przysposobienie przez osoby zamieszkałe we Włoszech

Wiek dzieci	Częstość	Procent
Od 13 do 18 miesięcy	2	1,2
Od 18 miesięcy do 2 lat	5	3,0
Od 2 do 3 lat	10	6,1
Od 3 do 4 lat	9	5,5
Od 4 do 5 lat	9	5,5
Od 5 do 6 lat	9	5,5
Od 6 do 8 lat	38	23,0
Od 8 do 10 lat	38	23,0
Od 10 do 12 lat	27	16,4
Od 12 do 14 lat	17	10,3
Od 14 do 15 lat	1	0,6
Razem	165	100,0

Źródło: Opracowanie własne.

Dzieci w wieku do 3 lat było siedemnaścioro (10,3%). Dwie najliczniejsze grupy, liczące po 38 dzieci (po 23%), były w wieku od 6 do 8 lat oraz od 8 do 10 lat. 46% przysposobionych dzieci było zatem w wieku od 6 do 10 lat, łącznie zaś udział dzieci, które nie przekroczyły 10. roku życia, wynosił 72,7%.

Dzieci w wieku od 10 do 12 lat było 27 (16,4%), od 12 do 14 lat siedemnaścioro (10,3%). Więcej niż 14 lat (14 lat i 8 miesięcy) liczyły tylko jedno dziecko. Bardziej szczegółowe dane dotyczące wieku przedstawia tabela 3.

3.2. Stan zdrowia i rozwoju dzieci

Z informacji zawartych w aktach wynikało, że jedynie w trzech przypadkach stan zdrowia przysposabianych dzieci był zły (wymagały poważnego, długiego leczenia bądź stałej lub długotrwałej rehabilitacji). W 19 sprawach dzieci miały problemy zdrowotne, jednakże nie były one poważne i w większości miały postać przemijających dolegliwości. Można domniemywać, że pozostałe dzieci (ponad 86%) nie miały problemów zdrowotnych.

W aktach były ogólne informacje powalające przypuszczać, że 129 dzieci było należycie (stosownie do wieku) rozwiniętych fizycznie, rozwój fizyczny 31 dzieci był opóźniony w stosunku do wieku, jednakże opóźnienia nie były poważne, a rokowania co do ich nadrobienia były dobre. Poważne opóźnienia rozwoju fizycznego były odnotowane w przypadku trojga dzieci. O rozwoju fizycznym pozostałych dzieci nie było informacji.

Informacje na temat rozwoju intelektualnego dotyczyły 157 dzieci (100%). Znaczne opóźnienia stwierdzono w trzech przypadkach (5,1%). Pozostałe dzieci tworzyły dwie prawie równoliczne grupy. 75 (47,8%) dzieci charakteryzował rozwój intelektualny w granicach normy wiekowej. Rozwój 74 (47,1%) był poniżej normy, ale opóźnienia nie były znaczne.

Niezależnie od ogólnych informacji o stanie zdrowia i rozwoju dzieci w części akt były bardziej szczegółowe dane na temat chorób i innych problemów dzieci rzutuujących na stan ich zdrowia, rozwoju oraz potencjalne problemy wychowawcze.

Dwoje dzieci miało porażenie mózgowe. Pełnoobjawowy płodowy zespół alkoholowy (FAS) wystąpił u trojga dzieci. 54 dzieci miało inne, opisane w aktach, problemy. Najczęściej obserwowano u dzieci nadpo-

budliwość, z tym że w siedmiu przypadkach zdiagnozowany był zespół ADHD, problemy emocjonalne, objawy choroby sierocej, nieharmonijny rozwój, skłonność do agresji. Kilkoro dzieci było leczonych psychiatrycznie. Niewątpliwie dwoje dzieci było molestowanych seksualnie, a jedno było ofiarą przemocy ze strony matki. Nie można jednak wykluczyć, że takich przypadków było więcej. Mogły na to wskazywać zachowania dzieci, które były ofiarami, ale udokumentowanego potwierdzenia molestowania lub przemocy nie było.

A oto kilka przykładów problemów poszczególnych dzieci: „był leczony psychiatrycznie, nadpobudliwy, agresywny”, „sprawca kradzieży, moczenie nocne w sytuacjach stresowych”, „nadpobudliwość ruchowa, skłonność do agresji, opóźnienia szkolne, bardzo słabe wyniki w nauce”, „problemy logopedyczne, nadpobudliwość ruchowa, skłonność do agresji”, „padaczka, nadciśnienie, zez, problemy emocjonalne”, „niestabilny emocjonalnie, pozostaje pod opieką kardiologa i neurologa”, „skrajne zaniedbania wychowawcze, niedowaga”, „płaskostopie, wada wymowy”.

W aktach niemal nie było informacji o zdrowotnych „obciążeniach rodzinnych”, z wyjątkiem choroby alkoholowej jednego lub obojga rodziców, którą odnotowano aż w 86 przypadkach. Wiadomo było, że w ośmiu przypadkach co najmniej jedno z rodziców było niedorozwinięte umysłowo, w dwóch — rodzice byli chorzy psychicznie, a w jednym stwierdzono narkomanię rodzica. W aktach 70 spraw brak było danych co do występowania u rodziców dzieci niedorozwoju umysłowego, chorób genetycznych, psychicznych, wenerycznych, nosicielstwa wirusa HIV.

3.3. Sytuacja prawna i opiekuńcza przysposabianych dzieci

Było znane pochodzenie wszystkich dzieci od matek oraz pochodzenie od ojców 145 dzieci. Najczęściej pochodzenie od ojca było ustalone wskutek uznania dziecka (w 75 przypadkach — 51,7%) oraz wskutek domniemania pochodzenia z małżeństwa (w 69 przypadkach — 47,6%). Tylko w jednym przypadku ojcostwo ustalił sąd (0,7%).

Zdecydowana większość dzieci była tzw. sierotami społecznymi. Za ledwie jedno dziecko w dniu orzekania pozostawało pod pełną władzą rodzicielską matki, jedno pod jej ograniczoną władzą rodzicielską. Ojciec jednego dziecka miał wobec niego władzę rodzicielską ograniczoną na podstawie wyroku rozwodowego.

149 dzieci (90,3%) było pod opieką pracownika placówki, w której przebywało, trzynaścioro pod opieką innej osoby spoza rodziny dziecka. Tylko jedno dziecko pozostawało pod opieką krewnego.

Główną przyczyną ustanowienia opieki dla dzieci było pozbawienie władzy rodzicielskiej matek 159 dzieci i ojców 130 dzieci. Nie żyły trzy matki i dziewiętnastu znanych ojców, jedna matka była ubezwłasnowolniona.

132 dzieci przebywało w placówkach opiekuńczo-wychowawczych (siedem z nich prowadziły żeńskie zgromadzenia zakonne), 32 w niespokrewnionych rodzinach zastępczych.

Zaledwie w 35 sprawach (100%) były informacje o aktualnych stosunkach obojga znanych rodziców dzieci. W ośmiu przypadkach byli oni nadal małżonkami, ale tylko w sześciu pozostawali we wspólnym pożyciu. Trwało 12 konkubinatów. W aktach znajdowały się informacje o orzeczeniu rozwodu w czterech przypadkach oraz o rozpadzie sześciu wcześniejszych, niesformalizowanych związków. W pięciu przypadkach jedno lub oboje rodzice przebywali w zakładach karnych. Znane było miejsce pobytu 38 matek i 27 ojców. W kraju, na wolności, przebywało 29 matek i 20 ojców.

3.4. Rodzeństwa

Na podstawie danych zawartych w aktach spraw można było ustalić, że 142 (86%) dzieci, których dotyczyły wnioski o przysposobienie z 2007 r. wniesione przez osoby zamieszkałe we Włoszech, ma rodzeństwo, jedno z dzieci nie ma rodzeństwa (0,6%). Co do pozostałych dzieci brak było informacji bądź były one niepełne.

Sytuacja dzieci była zróżnicowana. Wszystkie, o których było wiadomo, że mają rodzeństwo, miały przynajmniej jedną małoletnią siostrę lub jednego małoletniego brata. Piętnaścioro (9,1%) dzieci miało zarówno małoletnie, jak i pełnoletnie rodzeństwo. Te rodzeństwa musiały zostać rozdzielone, gdyż przysposobienie osób pełnoletnich nie było brane pod uwagę.

Dokładniejsze informacje dotyczyły 111 dzieci. Jedno nie miało rodzeństwa, trzynaścioro miało jedną siostrę lub brata. Najczęściej, w 54 przypadkach (48,6%), dziecko, którego dotyczył wniosek, miało jeszcze dwójkę rodzeństwa. W osiemnastu przypadkach tego rodzeństwa było troje, w dziewiętnastu — czworo, w dwóch — pięcioro, a w czterech — ośmioro.

Średnio w co trzecim przypadku, gdy dziecko miało rodzeństwo, wszystkie małoletnie dzieci były objęte wnioskiem o przysposobienie przez tych samych wnioskodawców — małżonków. Zaledwie w dwóch przypadkach dokonywane przysposobienie miało doprowadzić do połączenia dziecka z wcześniej przysposobionym przez te same osoby rodzeństwem. W 30 sprawach było wiadomo, że rodzeństwo dziecka, którego dotyczył wniosek, zostało przysposobione wcześniej przez inne osoby niż wnioskodawcy w badanej sprawie. Często owo wcześniejsze przysposobienie zostało orzeczone niemalże równoległe, ponieważ liczniejsze rodzeństwo tylko wskutek podziału uzyskało szanse na przysposobienie. Z reguły podzielone rodzeństwa były przysposabiane przez wnioskodawców z tego samego kraju. We wszystkich zbadanych sprawach, w przypadku podziału rodzeństwa, ta sama włoska organizacja adopcyjna współpracowała w umieszczeniu dzieci u różnych rodzin włoskich. Kandydaci na rodziców adopcyjnych byli informowani o sytuacji i deklarowali swoją akceptację dla różnych form kontaktów dzieci. Przysposabiający w tych sprawach rzadko mieszkali blisko siebie. Najczęściej miejsca ich zamieszkania były oddalone o kilka godzin jazdy samochodem lub pociągiem. Dlatego ewentualne osobiste spotkania dzieci nie mogły się odbywać często. Bardziej realne były kontakty między podzielonym rodzeństwem w formie rozmów telefonicznych lub wymiany korespondencji za pomocą poczty elektronicznej.

Z informacji o rodzeństwie przysposabianych dzieci, które nie było objęte tym samym wnioskiem o przysposobienie, zawartych w aktach zbadanych spraw z wniosku osób zamieszkałych we Włoszech, wynikało, że w 22 przypadkach rodzeństwo to czekało na przysposobienie przez inne osoby, w 18 przypadkach nie chciało być przysposobione (z reguły takie stanowisko zajmowały starsze, kilkunastoletnie, dzieci), w 16 przypadkach brak było informacji co do planów znanego rodzeństwa.

4. CHARAKTERYSTYKA WNIOSKODAWCÓW ZAMIESZKAŁYCH WE WŁOSZECH

W 95 sprawach o przysposobienie wnioskowali wspólnie małżonkowie, z których żadne nie było krewnym lub powinowatym dziecka. W jednej sprawie o przysposobienie pasierbicy wnioskował obywatel włoski małżonek matki dziecka, obywatelki polskiej.

4.1. Obywatelstwo, narodowość, związki z Polską

Wśród wnioskodawców małżonków wnioskujących o orzeczenie przysposobienia wspólnego obywatelstwo i narodowość włoską mieli wszyscy mężowie oraz 92 żony. Trzy wnioskodawczynie miały polską narodowość oraz polskie i włoskie obywatelstwo. Ojczym wnioskujący o przysposobienie pasierbicy był obywatelem włoskim o włoskiej narodowości, a jego małżonka, matka dziecka, była Polką o polskim obywatelstwie.

Wszystkie kobiety o narodowości polskiej biegle władały językiem ojczystym oraz zachowały kontakty z rodzinami w Polsce. W aktach nie było informacji wskazujących na związki pozostałych wnioskodawców z Polską, choć wielu wyrażało się z szacunkiem o Janie Pawle II oraz twierdziło, że narody włoski i polski mają wiele cech wspólnych.

4.2. Stan cywilny i rodzinny, motywacja przysposobienia

Wszystkie osoby wnoszące o przysposobienie pozostawały w związkach małżeńskich. Większość wnioskodawców ubiegających się o przysposobienie wspólne miała długi staż małżeński. 63 pary małżeńskie (65,7%) pozostawały w związku dłużej niż 10 lat, w tym osiem z nich nie krócej od lat 20 (dwie pary były małżeństwem od 25 lat, a pozostali małżonkowie z najdłuższym stażem byli w związku 20 lat, 22 lata, 24 lata, 27 lat, 28 lat i 29 lat). Od 3 do 7 lat trwało 13 małżeństw, od 7 do 10 lat było w związku małżeńskim 19 par wnioskujących o przysposobienie wspólne²¹. W 88 przypadkach osób pragnących wspólnie dokonać przysposobienia (92,6%) aktualne małżeństwo było pierwszym dla obojga. W trzech przypadkach trwające małżeństwo było pierwszym związkiem dla żony i kolejnym dla męża. Sytuacja odwrotna wystąpiła także w trzech sprawach.

Było wiadomo, że tylko w dwóch przypadkach oboje małżonkowie byli jedynakami. W 11 sprawach rodzeństwo miał tylko mąż, a w 10 tylko żona. Informacje o liczbie rodzeństwa każdego z małżonków były zawarte w aktach 78 spraw (100%). Mężowie mieli od jednego do sześciorga, żony od jednego do pięciorga rodzeństwa. Najwięcej mężów (35 — 36,5%) miało dwoje rodzeństwa (w ich rodzinie było więc troje dzieci), najwięcej żon (38 — 48,7%) miało jedną siostrę lub brata.

---

²¹Zgodnie z prawem włoskim małżeństwo osób pragnących przysposobić dziecko powinno trwać co najmniej trzy lata. Gdy małżeństwo trwa krócej, możliwe jest uwzględnienie wspólnego pożycia poprzedzającego zawarcie małżeństwa.

Aż 85 par (89,5%) utrzymywało ze swymi rodzinami częste, bezpośrednie kontakty (spotkania nie rzadziej niż raz w miesiącu, z reguły jednak częstsze, nawet codzienne, gdy rodziny mieszkały w tej samej lub bliskiej miejscowości). W dziewięciu przypadkach wnioskodawcy pozostawali we wspólnocie domowej z członkami swojej rodziny (zwykle z rodzicami lub jednym z rodziców żony albo męża).

Regułą było, że rodzeństwo wnioskodawców pozostawało w związkach małżeńskich, z których pochodziły dzieci, wnioskodawcy zaś często i chętnie spędzali z tymi dziećmi czas, podejmując się także bezpośredniej pieczy, gdy było to potrzebne. Deklarowali, że sprawowanie pieczy sprawiało im zawsze radość oraz że potrafią zająć się dziećmi. Innych doświadczeń wychowawczych większość wnioskodawców nie miała. Tylko jedna para miała wspólne (rodzone) dziecko, a pięć par miało jedno dziecko przysposobione wcześniej. Przysposobione dziecko w jednym przypadku było narodowości polskiej i w jednym włoskiej (adopcja krajowa). Pozostałe przysposobione dzieci pochodziły z Bułgarii, Mołdawii i Rumunii. Wszystkie „adopcje zagraniczne” zostały dokonane w biednych, dokonujących transformacji ustrojowej, byłych europejskich państwach „demokracji ludowej”, do niedawna zależnych politycznie od b. ZSRR.

Głównym motywem ubiegania się o przysposobienie była bezdzietność wnioskodawców. Informacje dotyczące przyczyn bezdzietności były zawarte w aktach 84 spraw (100%). Wynikało z nich, że najczęściej przyczyną bezdzietności była bezpłodność małżeńska (w 70 przypadkach — 80,5%)²². W trzech przypadkach (3,4%) małżonkowie mieli wcześniej wspólne biologiczne dziecko, które już zmarło lub urodziło się niezdolne do życia. W 14 sprawach (16,1%) sytuacja była inna (np. małżonkowie, mogąc mieć dziecko, świadomie zrezygnowali z decyzji o jego poczęciu, zważywszy na ryzyko choroby genetycznej u dziecka lub zagrożenie pogorszeniem stanu zdrowia żony związane z ciążą)²³.

Z akt wynikało, że w 45 przypadkach bezdzietni małżonkowie podejmowali różne próby posiadania własnego potomstwa. Co najmniej

---

²²Przyczyny bezpłodności były różne, co może zilustrować kilka przykładów z akt spraw: 1) wnioskodawczyni od urodzenia nie ma macicy i jednej nerki, 2) mąż jest bezpłodny wskutek przebytej chemioterapii, 3) wnioskodawczyni jest po operacji jajnika i jajowodu, 4) wnioskodawczyni zostały usunięte jajniki w okresie przedmałżeńskim.

²³Przypadki rezygnacji z ciąży (kolejnej ciąży) były różne, m.in.: 1) wnioskodawczyni czterokrotnie była w ciąży, ale żadnej nie udało się donosić, 2) miały miejsce liczne poronienia, 3) żona przeszła chorobę nowotworową (kilka przypadków).

w 20 przypadkach stosowane były wielokrotne próby poczęcia dziecka z zastosowaniem metody zapłodnienia *in vitro*.

4.3. Wiek wnioskodawców i różnica wieku między nimi a przysposabianymi dziećmi

W sprawach, w których wnioskodawcami byli małżonkowie (95 spraw), najczęściej, bo w 71 sprawach, mąż był starszy od żony od roku do 17 lat. W 39 przypadkach różnica wieku nie przekraczała 3 lat, a tylko w pięciu wynosiła nie mniej niż 10 lat. W 13 sprawach żona była starsza od męża od roku do dziewięciu lat, a w 11 małżonkowie byli równoletkami. Najmłodsza przysposabiająca żona miała 31 lat, a najstarsza 58 lat. Najmłodszy mąż liczył 33 lata, najstarszy zaś 59 lat. Najwięcej kobiet było w wieku od 35 do 50 lat, najwięcej mężczyzn liczyło od 40 lat do 50 lat. Bardziej szczegółowe dane są przedstawione w tabeli 4.

Tabela 4. Wiek małżonków-wnioskodawców w dniu orzekania

Wiek	Żony		Mężowie	
	częstość	procent	częstość	procent
Od 31 do 35 lat	5	5,3	3	3,2
Od 35 do 40 lat	28	29,5	7	7,4
Od 40 do 45 lat	35	36,8	37	38,9
Od 45 do 50 lat	22	23,2	35	36,8
51 lat i więcej	5	5,3	13	13,7
Razem	95	100,0	95	100,0

Źródło: Opracowanie własne.

Prawo włoskie określa minimalną różnicę wieku między osobą przysposabiającą a przysposabianą na 18 lat. Maksymalna różnica wieku, gdy przysposabiającymi są małżonkowie, w zasadzie nie powinna przekraczać 45 lat dla młodszego z nich i 55 lat dla starszego. Możliwe są jednak wyjątki, tzn. dopuszczalna jest większa różnica wieku, gdy przysposobienie dotyczy rodzeństwa złożonego z dwojga lub większej liczby dzieci, oraz sytuacji, gdy przysposabiający mają już dzieci własne lub przysposobione²⁴.

²⁴Informacja dla przysposabiających podana na stronie internetowej włoskiego organu centralnego z podaniem przykładów, <http://commissioneadozioni.it>.

W zbadanych sprawach różnica wieku między przysposobianymi dziećmi a kandydatkami na ich matki adopcyjne w ponad 70% przypadków wynosiła od 30 do 40 lat, w tym od 30 do 35 lat w 59 przypadkach (36%), a od 35 do 40 lat w 57 przypadkach (34,8%). Najrzadziej, bo w pięciu przypadkach, przyszłe matki adopcyjne były starsze od przysposobianych dzieci o więcej niż 45 lat. (Różnica wieku wynosiła w tych przypadkach trzykrotnie 46 lat, raz 47 lat i raz 48 lat). Grupa matek o najmniejszej różnicy wieku z przysposobianymi dziećmi (od 21 do 25 lat) była także niewielka — wystąpiła w siedmiu przypadkach i wynosiła raz 21 lat, dwukrotnie 23 lata, trzykrotnie 24 lata i raz 25 lat.

Różnica wieku między przysposobianymi dziećmi a kandydatami na ich ojców adopcyjnych także najczęściej (w ponad 76%) wynosiła od 30 do 40 lat.

Tabela 5. Różnica wieku między stronami przysposobienia

Różnica wieku między przysposobianymi dziećmi	a wnioskodawczyniami		a wnioskodawcami	
	częstość	procent	częstość	procent
Od 21 do 25 lat	7	4,3	2	1,2
Od 25 do 30 lat	24	14,6	8	4,8
Od 30 do 35 lat	59	36,0	43	26,1
Od 35 do 40 lat	57	34,8	76	46,1
Od 40 do 45 lat	12	7,3	26	15,8
Od 45 do 50 lat	5	3,0	9	5,5
51 lat i więcej	0	0,0	1	0,6
Razem	164	100,0	165	100,0

Źródło: Opracowanie własne.

W 43 przypadkach (26,1%) kandydaci byli starsi od dzieci od 30 do 35 lat, a w 76 (46,1%) o ponad 35 do 40 lat. W 26 przypadkach (15,8%) przysposabiający byli starsi od przysposobianych dzieci od 41 do 45 lat. Najmniejsze różnice wieku wystąpiły w trzech przypadkach (21 lat, 25 lat i 27 lat). W 10 przypadkach różnica wieku wynosiła od 46 do 53 lat. Różnicę wieku między stronami przysposobienia przedstawia tabela 5.

4.4. Wykształcenie, źródła utrzymania, sytuacja materialna

Siedem kobiet i trzech mężczyzn mogło się wykazać zaledwie wykształceniem podstawowym. Dziewięć żon i dwudziestu mężów uzyskało tyl-

ko wykształcenie zawodowe. Pozostali mieli wyższy status wykształcenia: co najmniej średnie — 79 wnioskodawczyń (ponad 83%) i 72 wnioskodawców (75%). Ponad 26% wnioskodawczyń oraz ponad 30% wnioskodawców miało wyższe wykształcenie magisterskie. Dane o wykształceniu małżonków zawiera tabela 6.

Tabela 6. Wykształcenie wnioskodawców z Włoch

Wykształcenie	Wykształcenie wnioskodawczyni		Wykształcenie wnioskodawcy	
	częstość	procent	częstość	procent
Podstawowe	7	7,4	3	3,2
Zawodowe (po podstawowym)	9	9,5	20	20,8
Średnie	48	50,5	39	40,6
Wyższe niemagisterskie	6	6,3	3	3,2
Wyższe magisterskie	25	26,3	29	30,2
Inne	0	0,0	1	1,0
Brak danych	0	0,0	1	1,0
Razem	95	100,0	96	100,0

Źródło: Opracowanie własne.

Aktywność zawodowa mężczyzn wnioskujących o orzeczenie przysposobienia była wyższa od aktywności kobiet. Aktywność zawodowa 37 żon (38,9%) była realizowana w pełnym wymiarze czasu pracy. Większość albo nie pracowała, albo pracowała w ograniczonym wymiarze bądź też z racji rodzaju pracy lub pozycji zawodowej mogła decydować o zakresie obciążenia zawodowego. Obciążenie małżonków zajęciami zawodowymi zostało przedstawione w tabeli 7.

Wszyscy wnioskodawcy mieli stałe źródła dochodów (praca, działalność gospodarcza), dlatego też część ich małżonek mogła nie pracować lub przerwać na pewien czas aktywność zarobkową.

W opiniach (wywiadach środowiskowych) przygotowanych przez stronę włoską sytuacja materialna wnioskodawców została oceniona w 94 przypadkach (100%). Najczęściej określano ją jako dobrą (w 54 przypadkach — 57,4%) albo przeciętną (w 17 przypadkach — 18,1%), nieco rzadziej jako bardzo dobrą (w 14 sprawach — 14,9%), a najrzadziej jako jedynie zadowolającą (w 9 sprawach — 9,6%).

Tabela 7. Aktywność zawodowa małżonków-wnioskodawców

Aktywność zawodowa (czas pracy)	Żony		Mężowie	
	częstość	procent	częstość	procent
Pełny wymiar	37	38,9	61	64,2
Ograniczony wymiar	16	16,8	1	1,1
Bezrobocie	1	1,1	0	0,0
Decyduje o czasie pracy	20	21,1	32	33,7
Nie pracuje — prowadzi dom	18	18,9	0	0,0
Renta	2	2,1	0	0,0
Inna sytuacja	1	1,1	1	1,1
Razem	95	100,0	94	100,0

Źródło: Opracowanie własne.

Wszyscy wnioskodawcy dysponowali samodzielnymi domami lub mieszkaniami, których standard w przeważającej większości przypadków był wysoki (co najmniej w porównaniu z przeciętnym standardem mieszkań w Polsce). Mogli z reguły zapewnić przysposabianym dzieciom oddzielne pokoje. W większości przypadków były one już przygotowane (zgodnie z gustem wnioskodawców oraz ich przeświadczeniem co do oczekiwań dzieci) i wyposażone w potrzebne sprzęty, zabawki, często także komputery osobiste przeznaczone do wyłącznego użytku dzieci, które wnioskodawcy chcieli przysposobić. Niekiedy do wniosków były dołączone fotografie pokoi dzieciennych i ich wyposażenia.

Roczny dochód mężów wynosił od 3250 do 240 tys. euro, a roczny dochód żon od 689 do 55 tys. euro. Natomiast średni roczny dochód uzyskiwany przez mężów to 37 630,83 euro, a średni roczny dochód uzyskiwany przez żony wynosił 15 521,88 euro. (Mediana dla rocznych dochodów mężów to kwota 29 254 euro, a żon 14 880 euro).

5. KONTAKT MIĘDZY WNIOSKODAWCAMI A DZIEĆMI PRZED ZŁOŻENIEM WNIOSKU O PRZYSPOSOBIENIE

W zbadanych sprawach były informacje dotyczące osobistej styczności stron planowanej adopcji poprzedzającej złożenie wniosku o przysposobienie odnośnie do 163 (100%) dzieci.

W przypadku przysposobienia przez ojczyma dziecko pozostawało z nim we wspólnocie rodzinnej (we wspólnym gospodarstwie domowym) przed złożeniem wniosku o przysposobienie.

Kilkakrotne spotkania oraz inne formy kontaktów (rozmowy telefoniczne, listy w formie tradycyjnej oraz przekazywane w formie elektronicznej) poprzedzały złożenie wniosku o przysposobienie dwojga dzieci.

Wnioskodawcy nie widzieli 36 dzieci (22,1%) przed złożeniem wniosku o ich przysposobienie. Decyzję podjęli więc na podstawie przedstawionych im informacji o dzieciach. Kontakt z 69 dzieci (42,3%) poprzedzający złożenie wniosku miał miejsce na nie więcej niż tydzień przed złożeniem wniosku o przysposobienie. Z 56 dzieci (34,4%) widzieli się wcześniej niż na tydzień przed złożeniem wniosku. Było to krótkie spotkanie (jedno- lub kilkudniowe), po którym przysposabiający wyjechali do Włoch. Zwykle telefonowali do dzieci, przysyłałi im upominki, czasem pozostawiali dzieciom album ze swoimi fotografiami oraz fotografiami członków najbliższej rodziny, domu (mieszkania), zwierząt domowych.

W aktach były informacje dotyczące okresu, jaki upłynął od pierwszego osobistego kontaktu ze 127 dziećmi (100%) do złożenia wniosku o ich przysposobienie. Najczęściej (odnośnie do 50 dzieci, 39,4%) nie przekraczał on tygodnia. Kontakt z 33 dziećmi (26%) wynosił od dwóch tygodni do miesiąca, a z 20 trwał od miesiąca do trzech miesięcy. Okres ten w przypadku sześciorga dzieci był dłuższy od roku. Bardziej szczegółowe informacje, z uwzględnieniem przypadków, gdy wnioskodawcy nie widzieli dziecka (nie spotkali się z nim) przed złożeniem wniosku o przysposobienie, są zawarte w tabeli 8.

Zaledwie z sześciorgiem dzieci co najmniej jedno z wnioskodawców mogło porozumieć się w języku polskim. Dziesięcioro dzieci, które wcześniej przebywały we Włoszech (wyjazdy wakacyjne), znało niektóre słowa i zwroty w języku włoskim, co ułatwiało im zrozumienie wnioskodawców. Z dwojgiem dzieci wnioskodawcy komunikowali się po angielsku. Najczęściej jednak musieli korzystać z pomocy tłumacza (w przypadku kontaktów z 42 dziećmi) lub używać gestów i mimiki, gdy osoby mogącej przetłumaczyć rozmowę nie było (taki był sposób porozumiewania się z pozostałymi dziećmi). Stopień wzajemnego poznania się stron przysposobienia przed wszczęciem postępowania sądowego o jego orzeczenie był zatem bardzo ograniczony.

Tabela 8. Upływ czasu od pierwszego spotkania z dzieckiem do wniosku o jego przysposobienie

Upływ czasu od pierwszego spotkania z dzieckiem do wniosku o jego przysposobienie	Częstość	Procent
Nie było takiego okresu — nie widzieli się	36	22,1
Nie dłuższy niż tydzień	50	30,7
Od tygodnia do 2 tygodni	12	7,4
Od 2 tygodni do miesiąca	33	20,2
Od miesiąca do 3 miesięcy	20	12,3
Od 3 do 6 miesięcy	4	2,4
Od 6 do 9 miesięcy	2	1,2
Dłużej niż rok	6	3,7
Razem	163	100,0

Źródło: Opracowanie własne.

III. POSTĘPOWANIE O ORZECZENIE PRZYSPOSOBIENIA

1. SĄD

Najwięcej spraw — 96 — o przysposobienie przez osoby zamieszkałe we Włoszech zostało rozpoznanych przez 50 sądów rejonowych z 28 okręgów sądów okręgowych²⁵. Najwięcej spraw (po 11) rozpoznały sądy w okręgu Sądów Okręgowych w Katowicach i w Toruniu oraz sąd w okręgu Sądu Okręgowego w Białymstoku (8 spraw)²⁶.

²⁵ Były to sądy z okręgów Sądów Okręgowych z siedzibą w: Białymstoku (8), Bydgoszcy (1), Częstochowie (1), Gdańsku (4), Gliwicach (6), Jeleniej Górze (2), Katowicach (11), Kielcach (2), Koszalinie (4), Krakowie (1), Legnicy (2), Lublinie (2), Łomży (2), Łodzi (3), Olsztynie (1), Piotrkowie Trybunalskim (2), Poznaniu (4), Radomiu (2), Słupsku (5), Szczecinie (3), Świdnicy (1), Tarnobrzegu (3), Toruniu (11), Warszawie (2), Warszawie-Pradze (5), Wrocławiu (4), Zamości (2), Zielonej Górze (2). W nawiasach została podana liczba spraw rozpoznanych przez sądy w danym okręgu.

²⁶ Badanie sprzed piętnastu lat (1992/1993) wykazało, że połowę wszystkich rozpoznanych wówczas spraw o przysposobienie przez osoby zamieszkałe we Włoszech rozpoznały sądy w województwach: katowickim (21 spraw, 22%), warszawskim (19 spraw, 20%), olsztyńskim (14 spraw, 15%), gdańskim (12 spraw, 13%), a więc sądy orzekające w okręgach czterech Sądów Wojewódzkich. Odsetek spraw z wniosku osób zamieszkałych we Włoszech był tam wyższy od udziału wszystkich przysposobień międzynarodowych wśród adopcji orzeczonych w zbadanym okresie, zob. E. Holewińska-Łapińska, «Adopcje zagraniczne» w praktyce..., s. 363.

W 92 przypadkach (95,8%) wnioski zostały złożone w sądach rejonowych właściwych z uwagi na miejsce zamieszkania dziecka, którym było najczęściej miejsce zamieszkania jego opiekuna. Trzy sprawy rozpoznały sądy właściwe z uwagi na miejsce pobytu dziecka, a jedną sąd ustalony według miejsca pobytu wnioskodawców w Polsce.

2. WNIOSKODAWCY I ICH PEŁNOMOCNICY

W 95 przypadkach wnioskodawcami byli małżonkowie żądający przysposobienia wspólnego, w jednej ojczym dziecka. W 34 sprawach (35,4%) wnioskodawców reprezentowali pełnomocnicy procesowi — adwokaci. Aż w 26 przypadkach (ponad 76% spraw, w których wnioskodawcy mieli profesjonalnego pełnomocnika procesowego) adwokaci ci prowadzili działalność zawodową w Warszawie, mimo że sprawy nie rozpoznawały sądy warszawskie.

W 52 sprawach (54,2%) wnioskodawcy nie mieli pełnomocnika procesowego, ale ustanowili pełnomocnika dla doręczeń. Funkcję tę powierzali osobom, które udzielały im pomocy na terenie Polski — przedstawicielom włoskich organizacji adopcyjnych, tłumaczom, pracownikom polskich ośrodków adopcyjno-opiekuńczych, pracownikom placówek opiekuńczych, w których przebywały dzieci, lub rodzicom zastępczym sprawującym pieczę nad przysposobianymi dziećmi.

W dziewięciu sprawach (9,4%) wnioskodawcy działali w pełni samodzielnie, nie mieli ani pełnomocnika procesowego, ani pełnomocnika dla doręczeń.

W pozostałych przypadkach wnioskodawcy uzyskiwali pomoc w prowadzeniu sprawy od polskiego ośrodka adopcyjno-opiekuńczego albo od polskiego przedstawiciela włoskiej organizacji adopcyjnej.

3. WNIOSEK

3.1. Żądania wniosku, poza żądaniem orzeczenia przysposobienia

We wnioskach, poza żądaniem orzeczenia przysposobienia wskazanego dziecka (wskazanych dzieci), były przedstawione także inne żądania wnioskodawcy, który oczekiwał zadośćuczynienia im w orzeczeniach sądu. Jedynie w jedenastu wnioskach (11,5%) nie było dodatkowych żądań — poza orzeczeniem przysposobienia.

W 21 wnioskach (21,9%) był wskazany **rodzaj przysposobienia**, jakiego orzeczenia oczekiwali wnioskodawcy. Mimo że do tego rozstrzygnięcia miało zastosowanie prawo włoskie, często wymieniany był prze-

pis polskiego prawa wskazujący, iż przysposobienie powinno być pełne rozwiązywalne (art. 121 k.r.o.).

Żądanie **zmiany imienia** (imion) dziecka, którego dotyczył wniosek, zostało przedstawione w 55 wnioskach (57,3%). Często wskazywano włoską wersję imienia, której dziecko używało, lub polską zdrobniałą formę imienia (typu: „Radek”, „Ola”), ale były też propozycje zasadniczej zmiany na zupełnie inne, typowo włoskie imiona, stosowane tradycyjnie dla dzieci danej płci w rodzinie osoby przysposabiającej.

Sporządzający wnioski adwokaci często przedstawiali żądanie zmiany imienia, nie wskazując nowego imienia, z zaznaczeniem, że wnioskodawcy podczas rozprawy podadzą nowe imię.

Żądanie **zmiany nazwiska** dziecka na nazwisko, jakie nosi mężczyzna (mąż) wnoszący o przysposobienie, przedstawiono w 67 wnioskach (69,8%).

W 71 wnioskach (74%) było **żądanie sporządzenia nowego aktu urodzenia dziecka**, w którym jako jego rodzice byłiby wpisani małżonkowie żądający przysposobienia.

W 47 wnioskach (49%) było zawarte **żądanie stwierdzenia w sentencji postanowienia o przysposobieniu, że jest ono zgodne z wymaganiami konwencji haskiej z 29 maja 1993 r. o ochronie dzieci i współpracy w dziedzinie przysposobienia międzynarodowego**. Na uzasadnienie tego żądania podawano, że oczekiwane stwierdzenie w sentencji orzeczenia bardzo ułatwi procedurę, w wyniku której postanowienie polskiego sądu zostanie uznane we Włoszech.

Inne żądania dotyczące treści sentencji orzeczenia były zawarte w 20 wnioskach (20,8%). Uogólniając, można stwierdzić, że ich celem było wykazanie, iż w sprawie ma miejsce subsydiarność orzekanej adopcji (brak możliwości przysposobienia umożliwiającego pozostanie dziecka w kraju) oraz że uprawnione osoby wyraziły zgodę na przysposobienie bądź zgoda rodziców nie była potrzebna w związku z pozbawieniem ich władzy rodzicielskiej.

W 49 wnioskach (51%) było zawarte **żądanie orzeczenia osobistej styczości wnioskodawców z dzieckiem**.

W 20 wnioskach (20,8%) żądanie to było połączone ze wskazaniem okresu styczości (z reguły w granicach do dwóch tygodni), terminu jej rozpoczęcia oraz wskazanego miejsca (miejscowość, adres), w którym ma być realizowana. W pozostałych wnioskach nie było tak dokładnie określonych oczekiwań co do sposobu, miejsca i terminu osobistej styczości.

W 21 wnioskach (21,9%) dotyczących osobistej styczności wnioskodawcy wskazali podmiot, który miałby sprawować nadzór nad stycznością (z reguły określony polski ośrodek adopcyjno-opiekuńczy).

3.2. Język wniosku

Większość wniosków o przysposobienie (70 — 72,9%) została sporządzona wyłącznie w języku polskim. Wśród nich były 34 wnioski przygotowane w imieniu wnioskodawców przez ich pełnomocników polskich adwokatów. Pozostałe wnioski były podpisane przez wnioskodawców, mimo że niemal żaden z nich nie znał języka polskiego.

Częściej niż co piąty wniosek (21 wniosków — 21,9%) był sporządzony w języku włoskim i przysłany do sądu wraz z przekładem na język polski przez tłumacza przysięgłego. W 20 przypadkach przekład taki został wykonany w Polsce. W pozostałych sprawach problem językowy wniosku został rozwiązany bądź tak, że wnioskodawcy złożyli dwa „równoległe” wnioski, które podpisali — jeden w języku polskim i jeden w języku włoskim, bądź tak, że jeden wniosek zawierał tekst włoski wraz ze znajdującym się pod każdym zdaniem po włosku jego przekładem na język polski (bądź w odwrotnej kolejności).

3.3. Załączniki do wniosku

Do wniosku o przysposobienie najczęściej dołączone były odpisy aktu małżeństwa i zaświadczenie o niekaralności wnioskodawców (dołączone do wszystkich 96 wniosków, 100%), odpisy aktów urodzenia (w 95 przypadkach, 99%), orzeczenia włoskich sądów dla nieletnich zezwalające wnioskodawcom na przysposobienie dzieci z zagranicy (95 przypadków, 99%), poświadczenie obywatelstwa (93 przypadki, 96,9%), zaświadczenie o stanie zdrowia oraz o dochodach wnioskodawców (92 przypadki, 95,8%), zagraniczny wywiad środowiskowy i poświadczenie miejsca zamieszkania (91 przypadków, 94,8%), zaświadczenie o braku polskich kandydatów na rodziców adopcyjnych dla dziecka (82 przypadki, 85,4%), pismo polskiego ośrodka adopcyjno-opiekuńczego potwierdzającego dobór stron (81 przypadków, 84,4%), pismo polskiego organu centralnego akceptującego dobór stron i dalsze postępowanie (69 przypadków, 71,9%). Wśród innych załączników były w szczególności odpisy orzeczeń o pozbawieniu władzy rodzicielskiej jednego lub obojga rodziców dziecka, akty zgonu rodziców dzieci, zaświadczenie o powołaniu na opiekuna dziecka, dokumenty dotyczące stanu zdrowia przysposobianego dziec-

ka, karty informacyjne o dzieciach/karty zgłoszenia dzieci do placówek, opinie psychologiczne o dzieciach, opinie o dzieciach jako o uczniach bądź wychowankach placówek, w których przebywały, opinie psychologiczne dotyczące dzieci, opinie związane z podziałem rodzeństwa, pisma wnioskodawców do polskiego ośrodka adopcyjno-opiekuńczego, zaświadczenia przedstawiane przez wnioskodawców o ukończeniu kursów przygotowawczych dla rodziców adopcyjnych, dokumenty potwierdzające, że włoska organizacja adopcyjna uzyskała pozwolenie na prowadzenie działalności, zaświadczenie z gminy o uczciwości wnioskodawców, sprawozdanie ośrodka adopcyjno-opiekuńczego o pierwszym spotkaniu wnioskodawców z dzieckiem.

Bardziej szczegółowe informacje o załącznikach zawiera tabela 9.

Dla ilustracji zakresu informacji o przysposabiających celowe wydaje się przedstawienie zawartej w aktach dokumentacji wniosku przedstawianego sądowi przez wnioskodawców korzystających z pośrednictwa Stowarzyszenia „La Cicogna”.

- Zezwolenie Komisji do Spraw Przysposobień Międzynarodowych przy Prezydium Rady Ministrów Włoch prowadzenia przez Stowarzyszenie „La Cicogna” działalności w zakresie postępowań międzynarodowych wydane na podstawie art. 39 ust. 1 lit. c ustawy nr 184 z 1983 r., znowelizowanej ustawą nr 476 z 1998 r.

Komisja do Spraw Przysposobień Międzynarodowych stwierdziła, że Stowarzyszenie „La Cicogna” jest zdolne do prowadzenia postępowań adopcyjnych zgodnie z prawem dzięki właściwej bazie organizacyjnej i administracyjnej z siedzibę w Piemontcie, ale nie w innych regionach Włoch (co było przedmiotem oceny). W konkluzji upoważniła stowarzyszenie do prowadzenia działalności we Włoszech w Piemontcie i sąsiadujących z nim regionach Ligurii, Doliny Aosty i Lombardii. Wykluczyła natomiast działalność w regionach Friuli Venezia Giulia, Veneto, Trentino Alto Adige, Toskanii, Emilia Romagna i Umbria. Komisja upoważniła Stowarzyszenie „La Cicogna” do prowadzenia działalności na terytorium zagranicznym w Polsce.

- Pełnomocnictwo udzielone przez wnioskodawców polskiemu adwokatowi do reprezentowania ich „w postępowaniu adopcyjnym przed wszystkimi kompetentnymi organami polskimi”.

W treści pełnomocnictwa mocodawcy powołują się na orzeczenie wskazanego włoskiego sądu dla nieletnich z podaniem jego daty i sygnatury akt, z którego wynika ich zdolność do przysposobienia międzynarodowego. Stwierdzają także, że są reprezentowani przez włoskie

Tabela 9. Załączniki do wniosku o przysposobienie

Załączniki do wniosku o przysposobienie	Częstość	Procent
Zaświadczenie o braku polskich kandydatów na rodziców adopcyjnych	82	85,4
Pismo polskiego organu centralnego (Ministerstwa Pracy i Spraw Socjalnych)	69	71,9
Pismo włoskiego organu centralnego (Komisji ds. adopcji międzynarodowych)	42	43,8
Pismo polskiego ośrodka adopcyjno-opiekuńczego o doborze stron	81	84,4
Pismo zagranicznej organizacji adopcyjnej popierającej wniosek	62	64,6
Orzeczenie włoskiego sądu zezwalające na adopcję zagraniczną	95	99,0
Odpisy aktów urodzenia wnioskodawców	95	99,0
Odpis aktu małżeństwa wnioskodawców	96	100,0
Poświadczenie obywatelstwa włoskiego	93	96,9
Poświadczenie miejsca zamieszkania we Włoszech	91	94,8
Zaświadczenie o niekaralności wnioskodawców	96	100,0
Zaświadczenie o zatrudnieniu/działalności zarobkowej wnioskodawców	88	91,7
Zaświadczenie o dochodach/wynagrodzeniu wnioskodawców	92	95,8
Zaświadczenie o stanie majątkowym wnioskodawców	85	88,5
Zaświadczenie o stanie zdrowia wnioskodawców	92	95,8
Wyniki badań lekarskich wnioskodawców	27	28,1
Opinia psychologiczna o wnioskodawcach	27	28,1
Zagraniczny wywiad środowiskowy/studium adopcyjne	91	94,8
Referencje o wnioskodawcach od podmiotów zagranicznych	2	2,1
Tekst prawa włoskiego/kserokopie	12	12,5
Teksty zbiorów prawa/kserokopie	15	15,6
Kserokopie paszportów	31	32,3
Dokumentacja fotograficzna (rodzina, dom, pokój dziecienny itp.)	28	29,2
Weryfikacja dokumentów lub inne pismo z polskiej ambasady/konsulatu	5	5,2
Odpis aktu urodzenia dziecka	42	43,8
Inne	40	43,8

Źródło: Opracowanie własne.

stowarzyszenie adopcyjne, upoważnione do współpracy międzynarodowej.

- Odpis pisma wnioskodawców adresowanego do polskiego ośrodka adopcyjno-opiekuńczego upoważnionego do współpracy międzynarodowej, zawierającego prośbę o wskazanie dziecka (dzieci), które mogłyby przysposobić.

W piśmie tym wnioskodawcy zapewniają, że dziecko, które przysposobią, będzie miało dobre warunki rozwoju i zostanie wychowane w pełnej świadomości pochodzenia narodowego. Z reguły wskazują też na „wspólne korzenie historyczne i kulturowe Polski i Włoch” ułatwiające dziecku aklimatyzację w nowym dla niego środowisku.

- Odpis pisma włoskiego stowarzyszenia adopcyjnego „La Cigogna”, adresowanego do polskiego ośrodka adopcyjno-opiekuńczego upoważnionego do współpracy międzynarodowej, zatytułowanego „Sprawozdanie”, a zawierającego krótką charakterystykę wnioskodawców i ich motywacji do przysposobienia.

W piśmie tym wskazane jest orzeczenie włoskie zezwalające wnioskodawcom na przysposobienie międzynarodowe, informacja o ich przygotowaniu do przysposobienia (odbycie określonych szkoleń) oraz o stosunku rodziny wnioskodawców do planu przysposobienia. Zawiera ono także zobowiązanie stowarzyszenia włoskiego do wspierania wnioskodawców podczas postępowania adopcyjnego „aż do momentu otrzymania obywatelstwa włoskiego przez dziecko, jak również do informowania o przebiegu postępowania kompetentnych władz w Polsce i we Włoszech poprzez odpowiednie sprawozdania”.

- Odpis orzeczenia włoskiego sądu dla nieletnich, z którego wynika, że wnioskodawcy są zdolni do przysposobienia jednego dziecka lub większej wskazanej liczby dzieci, „nieletnich obcokrajowców”. W orzeczeniu zawarte jest zobowiązanie wnioskodawców przez sąd do wskazania włoskiego stowarzyszenia adopcyjnego, któremu powierzyli prowadzenie sprawy, ze wskazaniem daty upoważnienia tego stowarzyszenia do działania na rzecz wnioskodawców. Sąd w orzeczeniu zarządza, aby spotkanie wnioskodawców z dzieckiem odbyło się zgodnie z procedurą ustaloną przez upoważnione włoskie stowarzyszenie adopcyjne „z władzami cudzoziemskimi”.

W uzasadnieniu orzeczenia są dokładnie opisane cechy dziecka (dzieci), które mogą przysposobić wnioskodawcy, w szczególności wiek oraz granice, w jakich musi się zmieścić różnica wieku między dzieckiem i każdym z wnioskodawców.

Jeżeli decyzja sądu dla nieletnich była negatywna, apelacja zaś wnioskodawców spowodowała jej zmianę, wśród dokumentów znajdują się obydwie orzeczenia z uzasadnieniami. Argumentacja w nich zawarta powinna być znana zarówno polskiemu ośrodkowi adopcyjno-opiekuńczemu, który kwalifikuje wnioskodawców jako kandydatów na rodziców adopcyjnych dla określonego dziecka, jak i polskiemu sądowi orzekającemu w sprawie o przysposobienie.

- **Opinia psychologiczno-społeczna** dotycząca wnioskodawców, protokół z rozmowy podsumowującej z wnioskodawcami sporządzony z zastosowaniem „Skoordynowanego Protokołu Operacyjnego” oraz karta danych osobowych do celów przysposobienia międzynarodowego.

Wskazane dokumenty są przygotowywane przez właściwy z uwagi na miejsce zamieszkania wnioskodawców Zespół Opieki Zdrowotnej (np. Lokalny Zespół Opieki Zdrowotnej Prowincja Mediolan nr 1 — Azienda Sanitaria Locale della Provincia di Milano N 1). Głównym adresatem wymienionych dokumentów jest właściwy miejscowo sąd dla nieletnich, Kancelaria Przysposobień (Tribunale per i Minorenni, Cancelleria Adozioni). Osoby ubiegające się o zezwolenie na przysposobienie otrzymują odpis wymienionych dokumentów. Opinia psychologiczno-społeczna odgrywa doniosłą rolę w podejmowaniu przez sąd dla nieletnich decyzji o zdolności do przysposobienia.

Opinia psychologiczno-społeczna zawiera niżej wymienione punkty.

- **Dane społeczne, historia indywidualna i rodzinna.** Opisana jest tu najbliższa rodzina każdego z małżonków ubiegających się o przysposobienie — rodzice, rodzeństwo, ich wiek, sytuacja zdrowotna, rodzinna, zawodowa, finansowa; ocena aktualnych relacji osobistych z wymienionymi osobami, a także ocena postaw rodzicielskich każdego z rodziców, ich wzajemnych relacji, modelu własnego wychowania, stosunków w rodzinie w okresie dzieciństwa i w okresie poprzedzającym usamodzielnienie każdego z małżonków.

- **Małżonkowie.** Ten punkt opinii zawiera historię wnioskodawców jako pary (kiedy, gdzie i w jakich okolicznościach się poznali, kiedy podjęli decyzję o wspólnej przyszłości, w jaki sposób ją realizowali, jak długo trwał okras narzeczeński, czy późniejsi małżonkowie mieszkali wówczas razem, co zadecydowało o wzajemnym zainteresowaniu, uczuciu). Opisany jest stosunek rodzin generacyjnych do projektu zawarcia małżeństwa oraz późniejsze stosunki każdego z małżonków z teściami i rodzeństwem współmałżonka. Przedstawiona jest bardzo syntetyczna informa-

cja o wcześniejszych związkach każdego z wnioskodawców, w szczególności małżeńskich. Najwięcej miejsca zazwyczaj poświęca się relacjom pary po zawarciu małżeństwa (jaki jest realizowany model małżeństwa, w jaki sposób małżonkowie dzielą obowiązki, jakie mają pasje i upodobania, w jaki sposób spędzają urlopy i czas wolny, a także czy były okresy konfliktowe, rozstania itp.). Każde z małżonków ocenia też towarzysza życia, wskazując jego najbardziej charakterystyczne cechy (w praktyce głównie, choć nie wyłącznie, pozytywne), umiejętności ważne w codziennym życiu (np. systematyczność, zdolności kulinarne, umiejętność wykonania drobnych remontów i napraw — cechy tzw. złotej rączki), preferowany przez drugie z małżonków sposób spędzania wolnego czasu i własny stosunek do tego, obszary konfliktowe itd.

- **Projekt przysposobienia i jego motywacja** jest jednym z najistotniejszych punktów opinii. Prawie we wszystkich sprawach projekt przysposobienia jest konsekwencją bezdzietności, która nie była świadomym wyborem modelu życia. W niektórych przypadkach choroba jednego z małżonków lub zawarcie małżeństwa w późniejszym wieku było przyczyną bezdzietności. Najczęściej para planowała potomstwo (często liczne, zgodnie z modelem zrealizowanym we własnej rodzinie generacyjnej), podejmowała próby jego posiadania, także z medycznymi ingerencjami w sferę prokreacji (często wielokrotnie ponawiane zapłodnienie *in vitro* bez oczekiwanego skutku). Z większości opinii wynika, że bezdzietni małżonkowie nie winili się wzajemnie o tę sytuację, wspólnie podejmowali kolejne próby rodzicielstwa, wspierali się przy niepowodzeniach. Decyzja o przysposobieniu wyjątkowo była podejmowana szybko (np. gdy ze względów religijnych małżonkowie odrzucali jakiegokolwiek ingerencje medyczne). Nie zawsze też każde z małżonków „dojrzało” do niej w tym samym czasie. W części przypadków etapem poprzedzającym podjęcie decyzji o przysposobieniu było okresowe wychowywanie dziecka krewnych, dziecka powierzonego w ramach rodziny zastępczej na kilka miesięcy bądź goszczenie dziecka cudzoziemskiego w okresie wakacyjnym w ramach różnych akcji charytatywnych.

W opinii ustalano oczekiwania małżonków wobec dziecka. Z reguły odrzucali przysposobienie międzyrasowe, zaznaczając, że nie chodzi o uprzedzenia rasistowskie, ale o obawę braku akceptacji dziecka odmiennego w środowisku i problemy, jakie byłyby udziałem takiego dziecka, różniącego się wyglądem od przybranych rodziców. Nie czuli się na siłach przyjąć dziecko z poważniejszymi problemami rozwojowymi lub zdrowotnymi. Akceptowali wyleczalne choroby i opóźnienia

rozwojowe możliwe do nadrobienia. Z reguły oczekiwali dziecka w wieku przedszkolnym lub młodszym szkolnym, często młodszego niż takie, które mieli szanse w rzeczywistości przysposobić.

Małżonkowie najczęściej byli świadomi zmian, jakie spowoduje przysposobienie dziecka. Rozważali organizację pieczy nad nim, konieczne ograniczenie aktywności zawodowej, zmianę trybu życia. Przedmiotem ich troski była też konieczność wyjazdu za granicę z miejsca stałego pobytu na dłuższy okres, wymagany dla poznania dziecka cudzoziemskiego i odbycia procedury adopcyjnej za granicą.

- **Mieszkanie, okolica, warunki materialne** były także przedmiotem oceny z punktu widzenia zaspokojenia domniemanych potrzeb przysposobionego dziecka. Najczęściej spełniały one oczekiwane standardy, zwłaszcza że przed podjęciem starań o zakwalifikowanie na kandydatów do przysposobienia wnioskodawcy poczynili różne starania, aby im sprostać.

- **Podsumowanie opinii** zawiera uwagi na temat współpracy psychologa z małżonkami podczas spotkań koniecznych do jej przygotowania, ocenę kandydatów oraz ich przygotowania do przysposobienia (np. czy i jakie kursy przygotowawcze odbyli, czy znają doświadczenia osób, które przysposobiły dzieci), a także ich oczekiwań wobec dziecka, które chcieliby przysposobić.

Po przygotowaniu opinii jest ona przedstawiana opiniowanym, którzy mogą wskazać, z czym się nie zgadzają. Te kwestie mogą być przedmiotem dodatkowej refleksji. Stosunek małżonków do opinii jest odnotowywany w „Protokole z rozmowy podsumowującej”.

- Odpisy akt stanu cywilnego (urodzenia, małżeństwa).

- Zaświadczenie o obywatelstwie włoskim (*certificato di cittadinanza*) jest wydawane przez urząd gminy, w której wnioskodawcy mają miejsce zamieszkania, na druku mającym w nagłówku herb tej gminy.

Dokument potwierdzający obywatelstwo jest ważny przez sześć miesięcy od jego sporządzenia. Dlatego często w jego dolnej części znajduje się odrębny zapis osoby, której on dotyczy, iż świadoma odpowiedzialności własnoręcznym podpisem potwierdza, że sytuacja nie uległa zmianie.

- Oświadczenie każdego z wnioskodawców o wysokości dochodu uzyskanego we wskazanym roku z podpisem poświadczonym w biurze Urzędu Gminy, mające wiarygodność dokumentu notarialnego (*Dichiarazione sostitutiva dell'atto di notorietà*) na podstawie art. 47 rozporządzenia Prezydenta Republiki Włoskiej 445/2000.

Na opisanym dokumencie znajdują się dwie pieczęci Urzędu Gminy — podłużna z tekstem potwierdzającym autentyczność podpisu składającego oświadczenie (jego imię i nazwisko wpisane są odręcznie w tekst tej pieczęci) oraz okrągła towarzysząca podpisowi upoważnionego urzędnika.

- Zaświadczenie lekarsko-sądowe (*Certificazione medico — legale*), wydane przez lokalny Zespół Opieki Zdrowotnej [Azienda Sanitaria Locale (A.S.L.) della Provincia ...], zapewniające o dobrym stanie zdrowia osoby ubiegającej się o przysposobienie, z zaznaczeniem, że nie ma ona objawów chorób infekcyjnych, zakaźnych oraz jest wolna od chorób fizycznych i psychicznych, które mogłyby mieć negatywny wpływ na przysposobienie.

Zaświadczenia są wypełnione odręcznie przez wpisanie danych personalnych na sformalizowanym druku, na którym zaznacza się odpowiednie fragmenty tekstu, i opatrzone kilkoma pieczęciami wystawiającego je organu oraz lekarza Wydziału Podstawowych Świadczeń Lekarskich Zespołu Opieki Zdrowotnej, ze wskazaniem regionu (np. Lombardia) i prowincji (np. Prowincja Mediolan nr 1).

- Zaświadczenie ogólne z rejestru sądowego (odpowiednik rejestru skazanych) dotyczące każdego z wnioskodawców.

Zaopatrzone w pieczęć zaświadczenie w nagłówku ma zapis „Procuratura Repubblica przy sądzie. Oddział lokalny miasta ...” (Procura della Repubblica Presso il Tribunale. Ufficio Locale di...)

Najczęściej, poza wymienionymi dokumentami przygotowanymi we Włoszech, załącznikami do wniosku (przygotowanego w języku polskim przez pełnomocnika wnioskodawców, polskiego adwokata) są:

- pełne odpisy aktu urodzenia dzieci, których dotyczy wnioski,
- dokument, z którego wynika, czy rodzice są uprawnieni do wyrażenia zgody na przysposobienie (z reguły jest to dowód negatywny — np. akt zgonu albo odpis orzeczenia o pozbawieniu władzy rodzicielskiej),

- adresowana do sądu informacja Publicznego Ośrodka Adopcyjno-Opiekuńczego w Warszawie o bezskuteczności poszukiwań „kandydatów do zastępczych form wychowania rodzinnego w odniesieniu do małoletnich...” oraz o zakwalifikowaniu wymienionych dzieci (dziecka) przez Komisję Kwalifikacyjną ds. Adopcji Zagranicznych dla rodziny zakwalifikowanej przez wymieniony ośrodek adopcyjno-opiekuńczy (jeden z trzech upoważnionych do współpracy międzynarodowej

warszawskich ośrodków adopcyjno-opiekuńczych) do przysposobienia związanego z przeniesieniem poza granice Polski,

- adresowana do sądu informacja uprawnionego do współpracy międzynarodowej ośrodka adopcyjno-opiekuńczego, że wnioskodawcy zostali zakwalifikowani do przysposobienia dzieci, których dotyczy wniosek,

- zaświadczenia o zgodzie na dalsze postępowanie w procedurze przysposobienia międzynarodowego z Departamentu Pomocy i Integracji Społecznej Ministerstwa Pracy i Polityki Społecznej oraz z Komisji do Spraw Przysposobienia Międzynarodowego przy Prezydium Rady Ministrów Republiki Włoskiej, które pełnią funkcje organów centralnych w rozumieniu konwencji haskiej o ochronie dzieci i współpracy w dziedzinie przysposobienia międzynarodowego z 29 maja 1993 r., gdyż przygotowania do przysposobienia dzieci, których dotyczy wnioski, w świetle dokumentów przedstawionych przez upoważnione Polsce i we Włoszech organizacje adopcyjne, odbywają się zgodnie z wymienioną konwencją.

Wymieniony dokument włoski „Autorizzazione al Proseguimento della Procedura (art. 17 lettera d) Convezione de L'Aja del 29.05.1993)” zawiera, między innymi, następujące stwierdzenia i wymagania: potwierdzenie, że po odczytaniu podania małżonków wnioskodawców, zamieszkałych we Włoszech, o zezwolenie na kontynuowanie w Polsce procedury adopcyjnej za pośrednictwem upoważnionej włoskiej organizacji adopcyjnej (np. La Cicogna), mającej na celu przysposobienie dokładnie określonego dziecka (dzieci), według oceny przewodniczącego Komisji, procedura ta jest zgodna z orzeczeniem o zdolności do przysposobienia międzynarodowego wydanym wnioskodawcom przez włoski sąd dla nieletnich oraz z najwyższym interesem dziecka (dzieci), które ma być przysposobione, wskazana zaś włoska organizacja adopcyjna jest upoważniona do działań, które podjęła.

Jednocześnie Przewodniczący Komisji uznaje za niezbędne, aby osoba małoletnia, która ma być przysposobiona, wyraziła zgodę w ramach swej świadomości, że będzie przysposobiona przez cudzoziemców.

W konsekwencji Przewodniczący Komisji orzeka, że dokładnie określone dziecko (dzieci), którego dotyczy postępowanie o przysposobienie, zostanie upoważnione do wjazdu i pobytu stałego we Włoszech po przedstawieniu przez przysposabiających podania o wydanie wymienionego upoważnienia oraz po wydaniu przez władze zagraniczne orzeczenia (w Polsce postanowienia o przysposobieniu) uwzględniające-

go świadomą zgodę małoletniego przysposobianego na przysposobienie przez małżonków będących cudzoziemcami, a także stwierdzającego, że nie było możliwe przysposobienie ani powierzenie przysposobianego dziecka w kraju jego pochodzenia.

Wymagania powyższe powinny być skrupulatnie wypełnione, ponieważ przesądzają o statusie prawnym polskiego dziecka po wyjeździe do Włoch, a równocześnie sprzyjają zachowaniu zasady subsydiarności przysposobienia międzynarodowego.

Często pełnomocnik wnioskodawców żądał potwierdzenia przez sąd w sentencji orzeczenia, że osoby uprawnione wyraziły zgodę na przysposobienie (a gdy zgodę wyraził opiekun — wskazania, że rodzice nie sprawują nad dzieckiem władzy rodzicielskiej z powodu śmierci lub prawomocnego orzeczenia o pozbawieniu ich tej władzy, oraz potwierdzenia, że przeprowadzone postępowanie było w pełni zgodne z art. 23 konwencji haskiej o ochronie dzieci i współpracy w dziedzinie przysposobienia międzynarodowego z 29 maja 1993 r.).

4. ZGODA NA PRZYSPOSOBIENIE

Zgodę na przysposobienie w przeważającej liczbie spraw (93 sprawy, 96,9%) wyrazili opiekunowie jako przedstawiciele ustawowi dzieci. Najczęściej (w 76 sprawach) byli oni jedynymi podmiotami, które wyrażały w danym postępowaniu zgodę na przysposobienie dzieci, których to postępowanie dotyczyło.

Wiadomo było, że w pięciu sprawach opiekun uzyskał uprzednio zezwolenie sądu opiekuńczego na wyrażenie zgody na przysposobienie. W 85 sprawach takiego zezwolenia nie uzyskał (nie było na ten temat informacji w aktach spraw).

Matki wyraziły zgodę dwukrotnie (raz na rozprawie, gdy przysposabiającym był mąż matki, i raz w sposób blankietowy). Zgoda matek nie była potrzebna w większości przypadków, gdyż matki dzieci, o których przysposobienie chodziło, w trzech postępowaniach nie żyły, a w 91 sprawach dzieci, których dotyczyły postępowania, były pozbawione władzy rodzicielskiej.

Ojciec tylko w jednym przypadku, na rozprawie, wyraził zgodę na przysposobienie. Ojcowie, gdy pochodzenie od nich przysposobianych dzieci było ustalone, najczęściej dlatego nie wyrażali zgody na przysposobienie, że byli pozbawieni władzy rodzicielskiej nad wszystkimi dziećmi, których dotyczyły postępowania.

Małoletni przysposabiani wyrażali zgodę na przysposobienie tylko w 18 postępowaniach. Najczęściej przyczyną tego było nieosiągnięcie wymaganego wieku trzynastu lat.

5. OSOBISTA STYCZNOŚĆ WNIOSKODAWCÓW Z DZIEĆMI NA TERYTORIUM POLSKI

5.1. Forma, miejsce i okres styczności

5.1.1. Forma orzeczenia sądu

W 95 sprawach została orzeczona przez sąd osobista styczność stron wnioskowanego przysposobienia. Najczęściej, w 60 sprawach (63,2%), nastąpiło to w formie postanowienia sądu wydanego na posiedzeniu niejawnym. W jednym przypadku styczność orzeczono zarządzeniem wydanym na takim posiedzeniu. W 34 sprawach (35,8%) sąd orzekł o styczności osobistej w formie postanowienia wydanego po przeprowadzeniu rozprawy.

Żadne z orzeczeń sądu dotyczących osobistej styczności nie zostało zaskarżone. Należy odnotować, że ustalenia zawarte w orzeczeniu sądu rzadko były modyfikowane (zaledwie w siedmiu przypadkach, w tym skrócenie okresu styczności miało miejsce raz i przedłużenie tego okresu również raz).

5.1.2. Forma i miejsce styczności

W 91 sprawach sąd przewidział, że styczność ma być realizowana w jednej formie, nieprzerwanie przez jeden okres. Niekiedy przez pierwsze dni styczności dzieci na noc wracały do miejsca zwykłego przebywania (np. w placówce), a kiedy nastąpiło wzajemne „przyzwyczajenie się” stron — wnioskodawcy przejmowali całodobową pieczę, realizowaną np. w hotelu lub w wynajętym mieszkaniu. W pozostałych przypadkach rozstrzygnięcia były zindywidualizowane — uwzględniały sytuację zdrowotną i wiek dzieci.

Dominującą formą styczności była osobista bezpośrednia piecza wnioskodawców nad dziećmi, sprawowana, z reguły, poza miejscem zwykłego przebywania dzieci, którym najczęściej był dom dziecka lub zawodowa rodzina zastępcza. Tylko w piętnastu przypadkach piecza była sprawowana w wydzielonym pomieszczeniu w obrębie placówki, w której przebywały dzieci. Wnioskodawcy zwykle przebywali z dziećmi w samodzielnych mieszkaniach wynajmowanych na okres pobytu

w Polsce (51 przypadków) albo w hotelach lub pensjonatach (w 28 przypadkach).

W blisko połowie spraw (w 46 przypadkach) styczość miała być realizowana w tej samej miejscowości, w której dziecko stale przebywa, lub w miejscowości położonej nieopodal. W 25 przypadkach miejsce to było inne, ale nieodległe od siedziby sądu orzekającego. W pozostałych sprawach styczość została zaplanowana przez wnioskodawców w odległej miejscowości (w innym okręgu sądowym), a sąd to zaakceptował. Miejscowości odległe od siedziby sądu miały zwykle walory turystyczne i dobrą bazę hotelową. Pobyt w nich sam przez się był atrakcyjny dla nieco starszych dzieci.

5.1.3. Okres styczości

Okres osobistej styczości powinien pozwolić sądowi na ustalenie, czy dobór stron nie nasuwa poważniejszych wątpliwości, a wnioskodawców powinien zorientować co do skali czekających ich trudności i problemów, szczególnie że nie wszyscy widzieli dzieci przed złożeniem wniosku o ich przysposobienie bądź spotkanie było jedno- lub kilkudniowe. Wnioskodawcy zwykle są zainteresowani możliwie krótkim okresem styczości, szybkim załatwieniem wszystkich spraw związanych z przysposobieniem i przygotowaniem stosownej dokumentacji po uprawomocnieniu się orzeczenia.

Okres osobistej styczości został ustalony precyzyjnie w 57 sprawach. W tych przypadkach dokładnie był oznaczony pierwszy i ostatni dzień styczości przez podanie dat lub została wskazana data początkowa i dokładnie określony okres styczości przez wskazanie liczby dni lub tygodni.

W pozostałych sprawach sąd ustalił okres styczości „na czas trwania postępowania w sprawie” (w 25 przypadkach), „do uprawomocnienia się orzeczenia w sprawie” (w trzech sprawach), w pozostałych zaś sprawach orzekł inaczej, ale także nieprecyzyjnie.

Najkrótszy okres precyzyjnie ustalonej styczości wynosił siedem dni, najdłuższy 92 dni. W 29 sprawach okres styczości miał trwać od siedmiu dni do dwóch tygodni, w 20 sprawach od dwóch do trzech tygodni. W ośmiu sprawach okres styczości był dłuższy niż trzy tygodnie, ale nie przekraczał miesiąca. Zaledwie w jednej sprawie trwał trzy miesiące.

5.1.4. Zakres uwzględnienia oczekiwań wnioskodawców

Propozycje wnioskodawców co do formy, miejsca, okresu i terminu rozpoczęcia styczości zostały uwzględnione w całości lub w części w 74 przypadkach, w pięciu zaś nie zostały wzięte pod uwagę. Najczęstsze rozbieżności między propozycjami wnioskodawców a decyzją sądu dotyczyły okresu styczości. Najrzadziej sądy nie uwzględniały propozycji miejsca realizowania osobistej styczości w formie pieczy nad dzieckiem. Jedynie w dwóch sprawach sąd ustalił osobistą styczość bez wysłuchania życzeń wnioskodawców. W pozostałych sprawach nie można było ustalić tej kwestii.

Wnioskodawcy poinformowali sąd w 46 sprawach, że planują pobyt w Polsce na tyle długi, aby nie rozstawać się z dziećmi do uprawomocnienia orzeczenia o przysposobieniu, a następnie razem z nimi, już jako swoimi dziećmi, wyjechać do Włoch. Oznaczało to oczekiwanie na wydanie i uprawomocnienie się orzeczenia o przysposobieniu i zarezerwowanie czasu na dokonanie niezbędnych formalności po uprawomocnieniu się orzeczenia. Informacja ta miała wpływ na długość osobistej styczości w trzech sprawach, a w 20 sprawach zdecydowanie nie miała wpływu. Brak było danych umożliwiających ocenę, czy w pozostałych sprawach dłuższe przebywanie z dziećmi planowane przez wnioskodawców miało wpływ na ustalenie relatywnie krótkiego okresu osobistej styczości.

5.2. Nadzór sądu nad przebiegiem styczości

Nadzór nad przebiegiem styczości (art. 120¹ § 4 k.r.o.) sąd może sprawować bezpośrednio i wówczas nie wskazuje jakiegokolwiek podmiotu kontrolującego przebieg styczości. Taka sytuacja miała miejsce w 12 sprawach (12,6%). Najczęściej, w 71 sprawach (74,7%), sąd powierzał nadzór ośrodkowi adopcyjno-opiekuńczemu.

Zwykle był to ośrodek, który był już zaangażowany w prowadzenie sprawy dziecka, a jego siedziba była położona najbliżej miejsca zwykłego pobytu dziecka. Gdy osobista styczość była realizowana w Warszawie lub w okolicy stolicy, nadzór nad jej przebiegiem był powierzany prowadzącemu sprawę ośrodkowi adopcyjno-opiekuńczemu upoważnionemu do współpracy międzynarodowej (temu, w którego „gestii” znajdowało się dziecko).

W sześciu sprawach (6,3%) nadzór nad przebiegiem osobistej styczości stron zamierzonego przysposobienia został powierzony przez sąd kuratorowi rodzinnemu. W sytuacji realizowania styczości w miejsco-

Tabela 10. Podmiot zobowiązany do nadzoru nad styczną

Podmiot zobowiązany do nadzoru przez sąd	Częstość	Procent
Ośrodek adopcyjno-opiekuńczy	71	74,7
Rodzinny kurator sądowy	6	6,3
Rodzinny Ośrodek Diagnostyczno-Konsultacyjny	1	1,1
Inny podmiot	5	5,3
Sąd nie wskazał (bezpośredni nadzór sądu)	12	12,6
Sprawy, w których została orzeczona osobista styczeń stron	95	100,0

Źródło: Opracowanie własne.

wości odległej od sądu, nieznajdującej się w zasięgu jego właściwości miejscowej, sąd zwracał się o pomoc do sądu mającego siedzibę najbliżej miejsca realizowanej styczeń. Kurator tego sądu (zawodowy kurator rodzinny) z reguły sporządzał wywiad środowiskowy na podstawie kontaktu bezpośredniego z wnioskodawcami i dzieckiem, czasem także z uwzględnieniem obserwacji innych osób (np. prowadzących ośrodek wczasowy, w którym przebywali wnioskodawcy z dzieckiem, personelu, sąsiadów itp.). W jednej sprawie (1,1%) nadzór sprawował Rodzinny Ośrodek Diagnostyczno-Konsultacyjny. Organy pomocnicze sądu rodzinnego bardzo rzadko nadzorowały styczeń, bo jedynie w co dziesiątej sprawie. Niemniej jednak należy odnotować, że w jedenaśtu sprawach sąd zarządził przeprowadzenie przez kuratora rodzinnego wywiadu środowiskowego w miejscu przebywania wnioskodawców z dzieckiem.

W pięciu sprawach (5,3%) sądy powierzyły nadzór nad przebiegiem styczeń innym podmiotom niż ośrodek adopcyjno-opiekuńczy bądź organ pomocniczy sądu rodzinnego (np. opiekunom dzieci, dyrekcji lub pracownikowi placówki opiekuńczo-wychowawczej). Taka decyzja nie ma podstawy prawnej, ponieważ art. 120¹ § 4 k.r.o. nie pozostawia sądowi swobody wyboru do pomocy w nadzorze dowolnego podmiotu. Jako jedyne podmioty, między którymi sąd może wybierać pomocnika w sprawowaniu nadzoru nad styczeńią osobistą, zostały wymienione ośrodek adopcyjno-opiekuńczy bądź organ pomocniczy sądu w sprawach opiekuńczych.

Sprawozdanie z nadzoru nad styczeńią w 99% przypadków zostało przedstawione w formie pisemnej. Najczęściej organ nadzorujący składał jedno sprawozdanie, które wpłynęło do sądu przed dniem roz-

Tabela 11. Sprawozdanie z nadzoru nad stycznością

Forma sprawozdania z nadzoru nad stycznością	Częstość	Procent
Jedno sprawozdanie na piśmie	74	89,2
Więcej niż jedno sprawozdanie na piśmie	7	8,4
Nadzorujący przesłuchany jako świadek	2	2,4
Razem	83	100,0

Źródło: Opracowanie własne.

prawy, na której sąd merytorycznie rozstrzygnął wniosek o przysposobienie. Było to związane z krótkim zwykle okresem styczności.

W sprawozdaniach była przedstawiona sytuacja zastana przez nadzorującego, który wizytował wnioskodawców, opis sposobu spędzania czasu, refleksje wnioskodawców co do swego stosunku do dziecka, jego zachowania, trudności i sposobów ich rozwiązywania. Z reguły nadzorujący wypowiadał opinię na temat nawiązania więzi emocjonalnej między wnioskodawcami i dzieckiem.

6. OPINIA PLACÓWKI SPECJALISTYCZNEJ

Sąd zasięgnął opinii placówki specjalistycznej w 50 sprawach (52,1%), a zaniechał tego w 46 sprawach. Placówkami, których opinii sądy zasięgały, były najczęściej ośrodki adopcyjno-opiekuńcze (w 40 sprawach) i ROD-K (w siedmiu sprawach). W trzech sprawach opinię przedstawił psycholog, niewątpliwie specjalista, jednakże trudno uznać opinię specjalisty za opinię placówki specjalistycznej.

Gdy sąd zwracał się o opinię do ośrodka adopcyjno-opiekuńczego, to najczęściej (w 22 sprawach) zobowiązywał do jej wydania ten ośrodek, który nadzorował osobistą styczność wnioskodawców z przysposobianym dzieckiem. W pozostałych 18 sprawach opinię wyraził ośrodek, który prowadził sprawę dziecka lub jego „warszawska centrala”, czyli jeden ze stołecznych ośrodków upoważnionych do współpracy międzynarodowej.

W sprawach, w których sądy nie zwracały się do placówki specjalistycznej o wyrażenie opinii w sprawie przysposobienia, w aktach były, z reguły, różne opinie dotyczące wnioskowanego przysposobienia. W aktach 21 spraw znajdowała się opinia ośrodka, który prowadził sprawę, w 38 sprawach sprawozdanie podmiotu, któremu sąd powierzył nad-

zór nad osobistą styczeńnością, a w 13 aktach — opinia innego podmiotu specjalistycznego na temat doboru stron.

Zasięgnięcie opinii ośrodka adopcyjno-opiekuńczego lub innej specjalistycznej placówki (art. 586 § 4 k.p.c.) przed wydaniem orzeczenia jest obowiązkiem sądu. Nie zwalnia z tego obowiązku fakt udziału ośrodka w przygotowaniu przysposobienia bądź powierzenie nadzoru nad styczeńnością ośrodkowi adopcyjno-opiekuńczemu. Sądzę, że opinię tę powinna wydać taka placówka specjalistyczna, która dotychczas nie była w żaden sposób związana z przygotowaniem przysposobienia. Opinia tej placówki ma bowiem pomóc sądowi w ocenie zgodności przysposobienia przez wnioskodawców z dobrem przysposobianego dziecka. Obiektywizm placówki uprzednio zaangażowanej w sprawę może nie być wystarczający²⁷.

7. UDZIAŁ PROKURATORA W POSTĘPOWANIU

W 88 sprawach (92,6%) prokurator był zawiadomiony o wszczęciu postępowania o przysposobienie międzynarodowe. W 25 sprawach prokurator poinformował sąd w formie pisemnej, że przystępuje do sprawy. Mimo tej deklaracji w dwóch sprawach prokuratorzy nie byli obecni na rozprawie ani nie zajęli stanowiska merytorycznego. W 60 sprawach, mimo braku powiadomienia, prokuratorzy stawili się na rozprawę.

W 83 postępowaniach prokuratorzy byli obecni na posiedzeniach sądów. W 18 z tych spraw ich obecności towarzyszyła aktywność wyrażająca się w zadawaniu pytań i zgłaszaniu wniosków dowodowych. O aktywności pozostałych nie ma wzmianek w protokołach z rozpraw. Nie można wykluczyć, że np. zadawali pytania wnioskodawcom, świadkom lub w inny sposób przyczyniali się do wyjaśnienia sprawy, lecz nie zostało to odnotowane.

8. POSTĘPOWANIE DOWODOWE

Postępowanie dowodowe w sprawach o przysposobienie powinno być bardzo wnikliwe, gdyż ma doprowadzić do przeświadczenia, że orzeczenie adopcji jest zgodne z dobrem dziecka. Wykaz ważniejszych do-

---

²⁷Odmienne J. Gudowski, który uważa, że w przypadku gdy przysposobienie przygotował ośrodek adopcyjno-opiekuńczy, to sąd może poprzestać na jego opinii: „jeżeli nie budzi ona żadnych wątpliwości” (*Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, pod red. T. Erecińskiego, Warszawa 2007, t. 3, s. 186).

wodów przeprowadzonych w zbadanych postępowaniach w sprawach z wniosków osób zamieszkałych we Włoszech zawiera tabela 12.

Należy zauważyć, że wysoki jest odsetek spraw, w których zostały przeprowadzone dowody przesądzające o stosowaniu konwencji haskiej (w szczególności stanowisko organów centralnych obu państw akceptujące dobór stron i sposób postępowania) oraz istotne z punktu widzenia późniejszego uznania orzeczenia polskiego sądu we Włoszech (zezwolenie na przysposobienie udzielone wnioskodawcom przez włoski sąd dla nieletnich).

Wydaje się natomiast, że zbyt rzadko w aktach znajdowała się wyczerpująca dokumentacja dotycząca dziecka (stan zdrowia, sytuacja rodzinna, opinie o rozwoju i osiągnięciach szkolnych) oraz w niewystarczającym stopniu sądy poznawały w sposób bezpośredni stanowisko dzieci dotyczące przysposobienia.

9. WYNIK POSTĘPOWANIA

Wszystkie orzeczenia wydane przez sądy pierwszej instancji uprawomocniły się bez kontroli instancyjnej. W jednym przypadku postępowanie zostało umorzone wskutek cofnięcia wniosku. W dwóch sprawach cofnięcie wniosku dotyczyło tylko jednego dziecka z rodzeństwa (sąd, orzekając przysposobienie jednego dziecka, rozdzielił rodzeństwo). W 95 sprawach nastąpiło więc orzeczenie przysposobienia.

Zgodnie z treścią wyroków orzeczone przysposobienia najczęściej (w 80 sprawach, 83,3%) były pełne rozwiązywalne, na co wskazywało powołanie art. 121 k.r.o. W siedmiu sprawach orzeczono przysposobienie pełne nierozwiązywalne, zgodnie z polskim prawem. W pozostałych przypadkach rodzaj orzeczonego przysposobienia nie wynikał z treści orzeczenia, gdyż nie został określony ani przez podanie nazwy, ani przez powołanie przepisu prawa włoskiego, czego należało oczekiwać. W żadnym przypadku nie orzeczono przysposobienia niepełnego.

10. POTWIERDZENIE DOKONANIA PRZYSPOBIENIA ZGODNIE Z KONWENCJĄ HASKĄ

Zgodnie z art. 23 ust. 1 konwencji haskiej przesłanką decydującą o mocy prawnej orzeczenia o przysposobieniu wydanego w jednym z państw konwencyjnych w innym państwie konwencyjnym jest potwierdzenie przez właściwy organ państwa, w którym przysposobienie miało miejsce, że zostało ono dokonane zgodnie z konwencją. Polski sąd, który orzekł

Tabela 12. Ważniejsze dowody przeprowadzone w sprawach

Dowód	Częstość	Procent
Zaświadczenie o braku krajowych kandydatów na rodziców adopcyjnych	93	96,9
Stanowisko polskiego organu centralnego	94	97,9
Stanowisko organu centralnego państwa przyjmującego	94	97,9
Opinia biegłych dotycząca dziecka	7	7,3
Pismo przewodnie zagranicznej organizacji adopcyjnej	74	77,1
Pismo polskiego OA-O o zakwalifikowaniu wnioskodawców dla dziecka	89	92,7
Orzeczenie zagraniczne zezwalające na przysposobienie międzynarodowe	95	99,0
Odpisy aktów urodzenia wnioskodawców	95	99,0
Odpis aktu małżeństwa wnioskodawców	96	100,0
Poświadczenie obywatelstwa wnioskodawców	94	97,9
Poświadczenie miejsca zamieszkania wnioskodawców	91	94,8
Poświadczenie niekaralności wnioskodawców	96	100,0
Poświadczenie zatrudnienia wnioskodawców	87	90,6
Zaświadczenie o wysokości wynagrodzeń (dochodów)	91	94,8
Poświadczenie stanu majątkowego wnioskodawców	86	89,6
Zaświadczenie o stanie zdrowia wnioskodawców	95	99,0
Wyniki niektórych badań lekarskich (testów dot. chorób)	32	33,3
Opinia psychologiczna o wnioskodawcach	26	27,1
Zagraniczny wywiad środowiskowy (studium adopcyjne)	95	99,0
Referencje dla wnioskodawców od osób z zagranicy	4	4,2
Pismo/opinia z polskiej placówki dyplomatycznej	4	4,2
Odpis zupełny aktu urodzenia dziecka	74	77,1
Odpis skrócony aktu urodzenia dziecka	4	4,2
Opinia o stanie zdrowia i/lub rozwoju dziecka	25	26,0
Opinie o dziecku (ze szkoły, z placówki)	31	32,3
Opinia ROD-K na temat więzi emocjonalnej między stronami	7	7,3
Opinia OA-O na temat więzi emocjonalnej między stronami	61	63,5
Sprawozdanie z przebiegu osobistej styczności stron	86	89,6
Przesłuchanie wnioskodawców	94	97,9
Stanowisko przedstawiciela OA-O	27	28,1
Stanowisko wychowawcy dziecka z placówki, w której przebywał	6	6,3
Przesłuchanie krewnych dziecka	1	1,0
Stanowisko przedstawiciela ustawowego dziecka	86	89,6
Wysłuchanie dziecka	42	43,8
Stanowisko przedstawiciela zagranicznej organizacji adopcyjnej	7	7,3
Prawo obce o przysposobieniu	56	58,3
Inne	63	65,6

Źródło: Opracowanie własne.

przysposobienie, jest organem upoważnionym do wydania takiego potwierdzenia. Przesłanką jego wydania jest, między innymi, ustalenie, że organy centralne obu państw wyraziły zgodę na prowadzenie tego postępowania. W aktach 65 spraw był odpis takiego zaświadczenia.

11. DŁUGOŚĆ POSTĘPOWANIA

Na czas trwania postępowania wpływa wiele czynników (stopień obciążenia sądów pracą, dobra lub zła organizacja postępowania, rozwiązania procesowe lub materialnoprawne). Zwykle postępowanie trwa krótko, gdy rozstrzygnięcie sprawy zapada na pierwszej rozprawie (obligatoryjnej w sprawach o przysposobienie, art. 586 § 1 k.p.c.). Jest to możliwe tylko wtedy, gdy orzeczenie o osobistej styczności stron wnioskowanego przysposobienia zapada na posiedzeniu niejawnym.

W 58 sprawach odbyło się tylko jedno posiedzenie sądu w formie rozprawy, w pozostałych 38 — dwa. Najczęściej, w 34 przypadkach, rozprawa była odraczana na czas osobistej styczności wnioskodawców z dziećmi, w sytuacji gdy orzeczenie o formie, terminie i miejscu styczności w Polsce zapadło na rozprawie. W pozostałych przypadkach odroczenie rozprawy było związane z zarządzeniem przeprowadzenia wywiadu środowiskowego przez kuratora sądowego, badania stron wnioskowanego przysposobienia przez biegłych z ROD-K.

W 85 sprawach (88,5%) od wpływu wniosku do sądu do dnia wydania postanowienia o przysposobieniu upłynął okres nieprzekraczający trzech miesięcy. Dwa najkrótsze postępowania trwały 8 dni oraz 15 dni. Najdłuższe postępowanie trwało 196 dni (ponad pół roku). Czas trwania postępowań przedstawia tabela 13.

IV. LOSY PRZYSPOSOBIONYCH DZIECI

Tylko w aktach 19 spraw była zamieszczona korespondencja dotycząca losu dziecka po uprawomocnieniu się postanowienia orzekającego przysposobienie.

Wiadomo, że pełna stabilizacja sytuacji prawnej przysposobionego dziecka we Włoszech następuje dopiero po dokonaniu transkrypcji orzeczenia o przysposobieniu do rejestru stanu cywilnego.

Włoski sąd dla nieletnich, rozpatrzywszy podanie przysposabiających, orzeka o transkrypcji zagranicznego orzeczenia o przysposobieniu

Tabela 13. Czas trwania postępowania od wpływu wniosku do wydania orzeczenia, które się uprawomocniło

Czas trwania postępowania	Częstość	Procent
Od 8 do 15 dni	2	2,1
Od 4 do 6 tygodni	43	44,8
Od 6 tygodni do 2 miesięcy	30	31,3
Od 2 do 3 miesięcy	10	10,4
Od 3 do 4 miesięcy	7	7,3
Od 4 do 5 miesięcy	1	1,0
Od 5 do 6 miesięcy	2	2,1
Powyżej 6 miesięcy	1	1,0
Razem	96	100,0

Źródło: Opracowanie własne.

małoletniego cudzoziemca przez obywateli włoskich do rejestru stanu cywilnego na podstawie art. 35 ust. 3 ustawy nr 184 z 4 maja 1983 r., ze zmianami wprowadzonymi przez ustawę nr 476 z 31 grudnia 1998 r. o ratyfikacji i wprowadzeniu w życie konwencji haskiej o ochronie dzieci i współpracy w dziedzinie przysposobienia międzynarodowego z 29 maja 1993 r.

Sąd bierze pod uwagę dokumentację przedstawioną przez włoskie stowarzyszenie adopcyjne upoważnione do prowadzenia przysposobień międzynarodowych, zaświadczenie o zgodności przysposobienia orzeczonego za granicą z przepisami konwencji haskiej z 29 maja 1993 r. (art. 23 konwencji) oraz opinię prokuratora (Oskarżyciela Publicznego dla Nieletnich). Warunkiem transkrypcji jest stwierdzenie, że zagraniczne orzeczenie o przysposobieniu jest zgodne z podstawowymi zasadami włoskiego prawa rodzinnego oraz że zostały spełnione warunki określone w art. 35 ust. 6 ustawy nr 184²⁸.

²⁸Powołany przepis wyklucza możliwość zarządzenia wpisu do rejestru stanu cywilnego, gdy zagraniczne orzeczenie dotyczy przysposabiających niespełniających warunków wynikających z włoskiego prawa adopcyjnego, nie były przestrzegane wskazówki zawarte w orzeczeniu o zdolności do przysposobienia, nie jest możliwe przekształcenie orzeczonego przysposobienia na przysposobienie mające skutki przewidziane w art. 27 ustawy, postępowanie o przysposobienie małoletnich cudzoziemców nie nastąpiło za pośrednictwem organów centralnych państwa pochodzenia dziecka i państwa przyjmującego oraz

W orzeczeniu o transkrypcji włoski sąd rozstrzyga o nazwisku przysposobionego dziecka oraz nakazuje właściwemu miejscowo urzędowi stanu cywilnego wpisanie orzeczenia zagranicznego (postanowienia polskiego sądu orzekającego przysposobienie) do rejestrów Stanu Cywilnego.

Sąd ten również zobowiązuje służby społeczne urzędu gminy, właściwej z uwagi na miejsce zamieszkania przysposabiających, do monitorowania nie mniej niż przez rok przebiegu adaptacji dziecka, udzielania rodzinie stosownej pomocy oraz informowania o dostrzeżonych trudnościach w celu podjęcia odpowiednich decyzji.

O opisanym orzeczeniu zawiadamiany jest włoski organ centralny do spraw przysposobień międzynarodowych, prokurator oraz włoskie stowarzyszenie adopcyjne, które prowadziło sprawę. Odpis orzeczenia o transkrypcji, zagraniczne orzeczenie o przysposobieniu i akt urodzenia dziecka są przesyłane z urzędu właściwemu USC.

Pracownicy socjalni Urzędu Gminy, Zespołu Opieki Zdrowotnej (Azienda Sanitaria Locale, A.S.L.), po przeprowadzeniu wywiadu środowiskowego, formułują swoją ocenę procesu adaptacji dziecka, którą przedstawiają zarówno przysposabiającym, jak i włoskiemu stowarzyszeniu adopcyjnemu, które pośredniczyło w przygotowaniu przysposobienia zagranicznego.

Przysposabiający, po zakończeniu całej procedury adopcyjnej w Polsce i transkrypcji orzeczenia we Włoszech, przedstawiają swoje sprawozdanie „postadopcyjne” włoskiemu organowi centralnemu do spraw przysposobień międzynarodowych, sądowi dla nieletnich, który zezwolił im na przysposobienie międzynarodowe i orzekł o transkrypcji postanowienia polskiego sądu do włoskich rejestrów stanu cywilnego, miejscowemu urzędowi gminy (wydziałowi ds. przysposobień Zespołu Opieki Zdrowotnej), Konsulatowi Republiki Włoskiej w Warszawie, oraz przekazują je do wiadomości stowarzyszeniu adopcyjnemu, z którego usług skorzystali.

Pełna informacja o losach polskiego dziecka przeniesionego wskutek przysposobienia międzynarodowego z Polski do Włoch jest więc przekazywana wielu podmiotom. Nie ma wśród nich polskich władz, polskiej placówki konsularnej we Włoszech ani sądu, który orzekł przysposobienie. Niemniej jednak, jak się wydaje, możliwe jest ich uzyskanie od

---

upoważnionych instytucji, przysposobienie okazało się sprzeczne z dobrem przysposobionego.

jednego z wymienionych podmiotów włoskich przez polski organ centralny, konsulát lub sąd.

Zródłem informacji dla sądu może być także polski ośrodek adopcyjno-opiekunczy, który był współorganizatorem przysposobienia. Ośrodek taki bowiem, współpracując z określonym włoskim stowarzyszeniem adopcyjnym, z reguły wymaga informacji o losach przysposobionych dzieci co najmniej w pierwszym okresie po ich wyjeździe z Polski. Włoskie stowarzyszenia adopcyjne mają swoich przedstawicieli w Polsce. Zapewne na żądanie polskiego sądu udzielą oni informacji o sytuacji przysposobionego dziecka we Włoszech.

V. PORÓWNANIE WYBRANYCH WYNIKÓW BADANIA SPRAW O PRZYSPOSOBIENIE POWODUJĄCE PRZENIESIENIE MIEJSCA ZAMIESZKANIA DZIECI Z POLSKI DO WŁOCH, KTÓRE BYŁY ORZECZONE OD 1 LIPCA 1992 R. DO 30 CZERWCA 1993 R. ORAZ W 2007 R.

1. UWAGA WPROWADZAJĄCA

W okresie od 1 lipca 1992 r. do 30 czerwca 1993 r. sądy w okręgach 18 sądów wojewódzkich rozpoznały 93 sprawy z wniosku osób zamieszkałych we Włoszech o przysposobienie 108 dzieci (w dalszych uwagach o wynikach ustaleń ze wskazanego okresu będzie mowa jako o pierwszym badaniu). Sprawy te stanowiły 20,9% wszystkich przysposobień międzynarodowych we wskazanym okresie. W 2007 r. zostało rozpoznanych 96 spraw przez sądy z 28 okręgów sądów okręgowych o przysposobienie przez Włochów 165 dzieci. Zbliżona była liczba rozpoznanych spraw, ale — zważywszy na zmniejszenie się liczby orzeczonych przysposobień w 2007 r. w porównaniu z pierwszym okresem badawczym (w tym także przysposobień międzynarodowych i ich udziału w ogólnej liczbie orzeczonych przysposobień) — przysposobienia do Włoch stanowiły 47,5% orzeczonych w tym roku adopcji zagranicznych. Zwiększyła się także liczba dzieci, których dotyczyły wnioski o przysposobienie.

Pierwsze badanie wykazało specyfikę postępowań z wniosków osób zamieszkałych na Sycylii (osiemnaście spraw, prawie jedna piąta, dotyczyło się z wniosku osób zamieszkałych na Sycylii) w porównaniu z przysposobieniami przez osoby zamieszkałe w innych regionach Włoch. Wnioskodawcy w 17 sprawach powoływali się na swoje członkostwo w organi-

zacjach włoskich promujących przyjaźń z Polską, w szczególności w Stowarzyszeniu Sycylijsko-Polskim z siedzibą w Katanii (w 16 przypadkach). O większości wnioskodawców opinie sporządził Konsul Honorowy RP mający siedzibę w Katanii, obywatel włoski. W większości sprawy sycylijskie rozpoznał jeden sąd rejonowy, a postępowania charakteryzowała zdecydowanie większa szybkość od pozostałych postępowań. Wszystkie wnioski osób zamieszkałych na Sycylii dotyczyły przysposobienia jednego dziecka. Występowały podobieństwa w doborze stron i w stopniu uwzględnienia zasady subsydiarności przysposobień międzynarodowych. W 2007 r. nie było podstaw do rozróżnienia spraw z wniosków osób zamieszkałych na Sycylii.

2. DOBÓR STRON I PRZYGOTOWANIE PRZYSPOBIENIA

2.1. Udział organizacji adopcyjnych w doborze stron i realizacja zasady subsydiarności przysposobień przez osoby mieszkające we Włoszech

W badaniu z lat 1992–1993 tylko w dwunastu przypadkach (13%) w doborze stron wnioskowanego przysposobienia bezpośrednio lub pośrednio uczestniczył polski ośrodek adopcyjno-opiekuńczy²⁹. Wszystkie dotyczyły spraw o przysposobienie z wniosków osób zamieszkałych we Włoszech poza Sycylią. W żadnej ze spraw sycylijskich w doborze stron nie pośredniczył ani polski ośrodek adopcyjno-opiekuńczy, ani włoska licencjonowana organizacja adopcyjna.

W pozostałych przypadkach dziecko będące kandydatem do przysposobienia zostało „wyszukane” w Polsce przez samych wnioskodawców (tak twierdzili) lub inne osoby fizyczne, które charakteryzowało to, że nie prowadziły profesjonalnie i oficjalnie (w sposób jawny i zorganizowany) działalności w zakresie pośrednictwa adopcyjnego.

W 40 sprawach ustalono, że dziecko wyszukała osoba fizyczna, w tym w 27 przypadkach sami wnioskodawcy (oni tak twierdzili, a nie zostało to zbadane), w siedmiu — ich polscy znajomi, a w sześciu — polski duchowny. W inny sposób dobór był dokonany w 21 sprawach. W dwóch sprawach nie było informacji o sposobie doboru stron.

Tylko w sprawach przygotowanych przez ośrodki adopcyjno-opiekuńcze oraz w czterech z 18 spraw sycylijskich były ustalenia wskazujące,

---

²⁹Jedną z nich przygotowała włoska organizacja adopcyjna Centro Italiano per l'Adozione Internazionale, współpracująca z Krajowym Ośrodkiem Adopcyjno-Opiekuńczym TPD, jedenaście zaś polski ośrodek adopcyjno-opiekuńczy.

że dla dzieci nie znaleziono w Polsce kandydatów na rodziców adopcyjnych. Zapewne **zasada subsydiarności** przysposobienia przez Włochów nie została zachowana w ponad 80% spraw w okresie od 1 lipca 1992 r. do 30 czerwca 1993 r.

W 2007 r. sądy rozpoznały 96 spraw, w 95 orzekając przysposobienie. W jednym przypadku przysposobienia dokonał ojczym. W pozostałych sprawach dobór stron odbywał się zgodnie z wymogami konwencji haskiej we współpracy organów centralnych i organizacji upoważnionych. Pozwala to na domniemanie zachowania zasady subsydiarności przysposobienia przez Włochów w 99% spraw. Przysposobienie przez ojczyma jest traktowane jako dopuszczalny wyjątek od tej zasady (art. 114² § 2 k.r.o.).

2.2. Krótka charakterystyka stron przysposobienia

W okresie badawczym 1992–1993 wnioskodawcy z Włoch ubiegali się o przysposobienie 108 dzieci, a w 2007 r. — 165 dzieci. W 2007 r. wnioski o przysposobienie więcej niż jednego dziecka były złożone w ponad 56% spraw, podczas gdy w pierwszym okresie tylko w 15% spraw. W obu okresach zdarzały się przypadki dzielenia rodzeństwa.

Najistotniejsza różnica między przysposobionymi w obu okresach badawczych dotyczyła **wieku** dzieci.

Pierwsze badanie wykazało, że prawie co czwarte dziecko (26 dzieci, 24%) w chwili wpływu do sądu wniosku o przysposobienie nie ukończyło trzeciego miesiąca życia. W 2007 r. tak małe dzieci nie były w ogóle przysposabiane. Najmłodsze przysposobione w 2007 r. przez Włochów dziecko liczyło 14 miesięcy. Dzieci do drugiego roku życia było tylko siedmioro (4,2%), wszystkich zaś dzieci w wieku do lat sześciu 44 (26,7%).

W obu okresach badawczych dzieci były w większości tzw. sierotami społecznymi, a ich stan zdrowia i rozwoju był porównywalny. W pierwszym okresie było 58,8% zdrowych dzieci. Nie było też poważnych, ciężkich przypadków, gdy stan zdrowia lub rozwoju dzieci odbiegał od normy właściwej dla wieku. Można przypuszczać, że rozwój dzieci przysposobionych jako niemowlęta oraz dzieci w wieku przedszkolnym, których odsetek w latach 1992–1993 był znaczny, przebiegał bardziej harmonijnie niż rozwój dzieci, które w okresie poprzedzającym przysposobienie doznały odrzucenia przez rodziców, a potem były wychowywane w placówkach. Zapewne też najmłodsze dzieci (niemowlęta i dzieci w wieku przedszkolnym) przysposobione przez Włochów w okresie objętym

pierwszym badaniem miały bardzo duże szanse na adopcję krajową, której jednak wówczas nie rozważano.

W obu okresach wnioskodawcy małżonkowie ubiegali się o przysposobienie wspólne³⁰, a ich charakterystyki są zbliżone. Należy jedynie zauważyć, że w okresie pierwszego badania prawo włoskie przewidywało, że różnica wieku między stronami przysposobienia nie może przekraczać 40 lat. Obecnie została dopuszczona większa różnica wieku, której zachowanie może doznawać wyjątków, w szczególności gdy przysposobianych jest kilkoro dzieci (rodzeństwa) w różnym wieku.

2.3. Związki wnioskodawców z Polską, zachowanie tożsamości narodowej dziecka

W czterech przypadkach — w obu badaniach — żona była Polką. To stwarzało gwarancję znajomości języka przez dziecko oraz jego kontakty z Polską i Polakami co najmniej w okresie małości. W innych sytuacjach, stanowiących większość, prawdopodobieństwo zachowania przez dziecko znaczących elementów polskiej tożsamości było zdecydowanie mniejsze.

Charakterystyczne było bardzo częste powoływanie się tylko w latach 1992–1993 na związki wnioskodawców z Polską i Polakami (co być może było wyrazem popularnej wówczas taktyki procesowej). Prawie wszyscy wnioskodawcy z Sycylii i niemal co trzeci wnioskodawca zamieszkały w innym regionie Włoch byli wówczas członkami organizacji propagującej przyjaźń z Polską (organizacjami tymi były, w szczególności: Stowarzyszenie Sycylijsko-Polskie z siedzibą w Katanii i Towarzystwo im Mikołaja Kopernika z siedzibą w Bolonii). W 63 sprawach (około 68% wszystkich spraw oraz 84% wnioskodawców mieszkających poza Sycylią³¹) wnioskodawcy powoływali się na kontakty z włoską Polonią. W 30 sprawach (ponad 32%) twierdzili, że znają Polaków z Polski, w ośmiu (8,6%), że mieli kontakty zawodowe z różnymi podmiotami z Polski, w kilkunastu przypadkach powoływali się na inne związki z Polską lub Polakami. Wielu planujących przysposobienie zwracało się o po-

³⁰ W okresie objętym pierwszym badaniem nie było przypadku wniosku o przysposobienie pasierba. W 2007 r. był jeden taki wniosek.

³¹ Wnioskodawcy z Sycylii nie powoływali się na kontakty z Polonią i związki osobiste lub zawodowe z Polakami, gremialnie natomiast przystępowali do Stowarzyszenia Sycylijsko-Polskiego, które m.in. organizowało wakacyjne pobyty dzieci z polskich domów dziecka u rodzin sycylijskich.

moc do polskich duchownych i zakonnic przebywających (studiujących, pracujących) we Włoszech.

W żadnej ze spraw z 2007 r. wnioskodawcy nie powoływali się na członkostwo w organizacjach przyjaźni włosko-polskiej ani na utrzymywanie stosunków zawodowych lub towarzyskich z Polakami (z wyjątkiem małżeństw mieszanych). Uzasadniając pragnienie przysposobienia polskiego dziecka, ogólnie jedynie odwoływali się do „wspólnych korzeni historycznych i kulturowych Polski i Włoch” i szacunku dla ojczyzny Jana Pawła II. Wskazywali także na łatwość przemieszczania się między obu państwami i relatywnie niewielką odległość między nimi. Zapewniali w pismach do polskiego ośrodka adopcyjno-opiekuńczego, że dziecko, które przysposobią, zostanie wychowane w pełnej świadomości pochodzenia narodowego. Sądy, z reguły, tego aspektu skutków przysposobienia nie zgłębiały. W protokołach rozpraw zaledwie w siedmiu sprawach były deklaracje wnioskodawców, że poinformują dziecko o polskim pochodzeniu, w ośmiu — że zapewnią dziecku naukę języka polskiego, w dwunastu — że nawiążą kontakty z organizacjami polonijnymi, a w piętnastu — że przywiozą dziecko do Polski (często z dodatkowym zastrzeżeniem: „jeżeli będzie tego chciało”).

Osobiste relacje przysposabiających z Polakami stwarzają większe prawdopodobieństwo zachowania polskiej tożsamości przez dzieci przeniesione do Włoch. Bez badań socjologicznych z udziałem dorosłych osób, które w dzieciństwie wskutek przysposobienia zostały przeniesione do Włoch bądź do innego państwa, nie można ustalić, czy deklaracje przysposabiających dotyczące zachowania tożsamości narodowej dziecka zostały zrealizowane³².

3. ZGODA NA PRYZYPOSOBIENIE

Pierwsze badanie wykazało znaczną rolę rodziców we współdecydowaniu o przeniesieniu wskutek przysposobienia ich dzieci do Włoch. Dotyczyło to połowy spraw sycylijskich oraz 37,7% pozostałych spraw

---

³²Przygotowanie do przysposobienia uwzględnia jego jawność wobec dziecka, co powinno mieć wpływ na postawę przysposabiających sprzyjającą zachowaniu polskiej tożsamości narodowej przysposobionych dzieci. Zapewne stałe kontakty ze środowiskami polonijnymi (choćby w formie bywania na imprezach w stowarzyszeniach przyjaźni włosko-polskiej) mogły temu sprzyjać, szczególnie wówczas, gdy przysposabiający nawiązali przyjaźnię z osobami pochodzącymi z Polski lub np. wstąpili do polskiego zespołu tanecznego (były takie przypadki w latach dziewięćdziesiątych XX w.). W 2007 r. takich sytuacji nie było.

z wniosków osób zamieszkałych we Włoszech. W 2007 r. wpływ rodziców na wybór dla dzieci przysposabiających z Włoch praktycznie nie występował. Zgodę „imienną” wyraziła jedna matka i jeden ojciec, z tym że matka wyraziła zgodę na przysposobienie przez swego małżonka, który nie był ojcem dziecka. W 96,9% spraw zgodę na przysposobienie wyrazili opiekunowie, jako przedstawiciele ustawowi dzieci.

4. POSTĘPOWANIE O PRZYSPOSOBIENIE

W 29 aktach spraw (31,2%) w latach 1992–1993 oraz w 88 aktach (94,6%) z 2007 r. znajdowało się zaświadczenie informujące o niepowodzeniu przeprowadzonych w Polsce poszukiwań kandydatów na rodziców adopcyjnych dziecka (dzieci), którego dotyczył wniosek o przysposobienie złożony przez osoby zamieszkałe we Włoszech. Wskazuje to na istotne zwiększenie roli subsydiarności przysposobień międzynarodowych.

Zdecydowanie zmniejszył się w postępowaniach z 2007 r. w porównaniu z pierwszym badaniem udział profesjonalnych pełnomocników procesowych. W latach 1992–1993 adwokaci reprezentowali wnioskodawców w 54 sprawach (58%), w 2007 r. — w 34 sprawach (35,4%). Pośrednio wskazuje to na zmianę sposobu doboru stron przysposobienia. Wnioskodawcy uzyskiwali pomoc, także w prowadzeniu sprawy, od włoskich organizacji adopcyjnych i polskich ośrodków adopcyjno-opiekuńczych. Nie potrzebowali już w większości pomocy adwokatów. Profesjonalni pełnomocnicy procesowi w 2007 r. często współpracowali z przedstawicielstwami włoskich organizacji adopcyjnych w Polsce. Można sądzić, że wykonywali wyłącznie usługi prawne, podczas gdy zapewne w pierwszym okresie badawczym zakres powierzonych im zadań był szerszy.

Szybkość postępowania była większa w latach 1992–1993, w szczególności w sprawach z wniosków osób zamieszkałych na Sycylii, w których w 72,2% spraw orzeczenie zapadło przed upływem 15 dni od złożenia wniosku w sądzie, a co trzecia sprawa nie toczyła się dłużej niż 7 dni. W sprawach z wniosków osób zamieszkałych poza Sycylią postępowania trwały dłużej, ale i tak 90% z nich zakończyło się przed upływem miesiąca od złożenia wniosku w sądzie, a częściej niż co piąta sprawa została rozpoznana w ciągu tygodnia. Dłuższy okres postępowania był związany z powierzeniem wnioskodawcom pieczy preadopcyjnej nad dzieckiem, którą mieli realizować we Włoszech.

W 2007 r. dwa najkrótsze postępowania trwały 8 dni oraz 15 dni, a kolejnych sześciu najkrótszych — 28 dni. W 88,5% spraw od wpływu wniosku do sądu do dnia wydania postanowienia o przysposobieniu upłynął okres nieprzekraczający trzech miesięcy. Gdy zważy się na konieczność orzeczenia w trakcie postępowania sądowego okresu osobistej styczności stron w Polsce, można stwierdzić, że nadal postępowania trwały krótko.

Udział prokuratorów w postępowaniach w obu okresach badawczych był porównywalny, ponad 80-proc., nieco większy w 2007 r.³³. Ich aktywność, przynajmniej ujawniona w aktach spraw, była jednak niewielka.

Porównywalny był także zakres informacji o wnioskodawcach, gdy były przygotowane przez włoską organizację adopcyjną i odpowiednie służby socjalne.

Zaobserwowane w poprzednim badaniu niedoskonałości w ustalaniu prawa właściwego trwają nadal. W przeważającym odsetku spraw sądy orzekały przysposobienie według prawa polskiego, dając temu wyraz nawet w sentencji orzeczenia przez powołanie przepisów Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego — nawet wtedy, gdy dysponowały tekstem prawa włoskiego.

5. SYTUACJA PRAWNA WE WŁOSZECH DZIECI PRAWOMOCNIE PRZYSPOSOBIONYCH W POLSCE

Z pierwszego badania wynikało, że prawomocne orzeczenia polskich sądów nie wywoływały skutków prawnych niezwłocznie po przyjeździe dzieci do Włoch. W aktach 28 spraw były informacje pochodzące od polskich konsulów, do których sądy zwróciły się z zapytaniem o sytuację przysposobionych. Tylko w jednym przypadku orzeczenie polskiego sądu zostało uznane jako wywołujące na terytorium Włoch skutki przysposobienia. W jednej sprawie została wszczęta sprawa o przysposobienie,

---

³³W pierwszym okresie badawczym sądy zawiadomiły prokuratorów o toczącym się postępowaniu we wszystkich 18 sprawach z wniosków osób zamieszkałych na Sycylii oraz w 73 pozostałych sprawach, łącznie w 91 sprawach (98%). Prokuratorzy wzięli udział w 76 postępowaniach (w tym we wszystkich sprawach „sycylijskich” oraz w 58 pozostałych sprawach), a więc w 81,7% spraw, a zarazem w 83,5% postępowań, o których zostali zawiadomieni. W 2007 r. prokuratorzy zostali zawiadomieni o 88 sprawach (92,6%) z wniosków osób zamieszkałych we Włoszech, a wzięli udział w 83 postępowaniach (86,5%), a więc w 94,3% spraw, o których zostali zawiadomieni.

jakby w ogóle nie było polskiego orzeczenia, a w pozostałych przypadkach prawomocne orzeczenie polskiego sądu o przysposobieniu zostało uznane za wywołujące jedynie skutki powierzenia preadopcynego. W innych sprawach bądź polskie sądy nie ustalały sytuacji dzieci we Włoszech, bądź do zakończenia badania nie nadeszły jeszcze informacje od konsulów o losach przysposobionych małoletnich Polaków we Włoszech. Nie wydaje się jednak, aby w sprawach, w których aktach nie było informacji o losach dzieci, ich sytuacja była zasadniczo odmienna. Powyższe ustalenia prowadziły do wniosku, że we Włoszech los dzieci, które zostały przysposobione na mocy prawomocnego orzeczenia polskiego sądu, przez długi czas był niepewny. Zdarzały się przypadki powierzenia dzieci prawomocnie przysposobionych w Polsce (nawet w sposób nierozwiązywalny) innym osobom niż przysposabiający, gdy proces adaptacji w ich rodzinie nie przebiegał pomyślnie lub zmieniła się sytuacja przysposabiających (np. rozwiedli się, jedno zmarło, zmieniła się drastycznie ich sytuacja majątkowa).

Schemat przebiegu procesu przysposobienia międzynarodowego, po ratyfikacji przez Włochy konwencji haskiej, przyjęty przez włoski organ centralny³⁴, przewiduje siedem etapów „drogi do przysposobienia”, którą powinni przebyć przyszli rodzice adopcyjni. Ostatnim z nich jest zakończenie procedury przez wpisanie do rejestrów stanu cywilnego orzeczenia o przysposobieniu. Następuje to na podstawie orzeczenia sądu dla nieletnich, właściwego z uwagi na miejsce zamieszkania przysposabiających.

---

³⁴Etapy te są następujące: I. Wniosek do włoskiego sądu dla nieletnich wyrażający gotowość wnioskodawców do przysposobienia, którzy oczekują zezwolenia na dokonanie „adopcji zagranicznej”; II. Badanie zdolności wnioskodawców do przysposobienia przez służby socjalne właściwe z uwagi na miejsce ich zamieszkania; III. Orzeczenie sądu dla nieletnich stwierdzające zdolność wnioskodawców do przysposobienia międzynarodowego (zezwalające na jego dokonanie); IV. Rozpoczęcie poszukiwania dziecka za granicą za pośrednictwem upoważnionej włoskiej organizacji adopcyjnej; V. Wyjazd do państwa, w którym mieszka dziecko wskazane wnioskodawcom, i spotkanie z nim [według zaleceń włoskiego organu centralnego, zawartych w *Wytucznych* dla organizacji upoważnionych do współpracy międzynarodowej przy organizacji przysposobienia, okres poznawania dziecka (osobistej styczności z nim) nie powinien być krótszy od 10 dni — gdy dziecko nie przekroczyło piątego roku życia, ani 20 dni — gdy dziecko jest starsze]; VI. Powrót kandydatów na rodziców do Włoch, decyzja organu centralnego akceptująca dobór stron i wyrażająca wstępnie potwierdzenie zgodności postępowania z konwencją haską, a w konsekwencji zgodę na dalsze postępowanie; VII. Zakończenie procedury przysposobienia zagranicznego — zob. <http://www.commissioneadozioni.it>.

Sąd bada w szczególności, czy zostały zachowane wszystkie przesłanki przysposobienia międzynarodowego przewidziane w art. 4 konwencji haskiej, a więc czy właściwe organy państwa pochodzenia dziecka ustaliły, że ono może być przysposobione, należycie zbadaly możliwość adopcji w ojczyźnie, ustaliły, że przysposobienie międzynarodowe pozostaje w najlepszym interesie dziecka, upewniły się, że zgodę na przysposobienie (po stosownym pouczeniu, dobrowolnie, we właściwej formie, potwierdzoną pismem, bez jakiegokolwiek wynagrodzenia) wyraziły wszystkie podmioty uprawnione (w tym dziecko, jeżeli jego zgoda jest wymagana), a także czy uwzględniono oczekiwania i życzenia dziecka.

Udokumentowana współpraca organów centralnych do spraw przysposobień międzynarodowych obu państw wystąpiła w 94 sprawach, zaświadczenie o braku krajowych kandydatów na rodziców adopcyjnych było w 93 aktach spraw, odpis zaświadczenia sądu, który orzekł przysposobienie, że było ono zgodne z postanowieniami konwencji haskiej, znajdowało się w aktach 65 spraw. Na tej podstawie można przypuszczać, że stosowne, pozytywne dla dzieci orzeczenia włoskich sądów dla nieletnich powinny być regułą. Informacji na temat ostatecznego zakończenia we Włoszech całej procedury przysposobienia międzynarodowego nie ma jednak w większości zbadanych akt spraw.

VI. UWAGI PODSUMOWUJĄCE

Badanie orzekania przysposobienia w 2007 r. wykazało, w porównaniu z badaniem obejmującym drugie półrocze 1992 r. oraz pierwsze półrocze 1993 r., zasadnicze, korzystne zmiany praktyki w zakresie pośrednictwa adopcyjnego, przestrzegania subsydiarności przysposobienia międzynarodowego, uznawania polskich prawomocnych orzeczeń o przysposobieniu we Włoszech. Należy je przypisywać rozwiązaniom zawartym w konwencji haskiej o ochronie dzieci i współpracy w dziedzinie przysposobienia międzynarodowego z 29 maja 1993 r. oraz zmianom polskiego i włoskiego prawa adopcyjnego. Niemniej jednak przeprowadzona analiza akt spraw stanowi również źródło kilku refleksji nieco mniej optymistycznych.

1. Obowiązkiem sądu jest wstępne ustalenie, że dla dziecka „odpowiednim zastępczym środowiskiem rodzinnym” jest rodzina adopcyjna (art. 114² § 1 k.r.o.). Brak takiej rodziny w Polsce otwiera drogę do przysposobienia międzynarodowego bez potrzeby poszukiwania

dla dziecka alternatywnej rodzinnej formy pieczy (rodziny zastępczej, rodzinnego domu dziecka). Sąd nie tylko może, ale powinien weryfikować zaświadczenie Publicznego Ośrodka Adopcyjno-Opiekuńczego w Warszawie o braku w kraju rodziny gotowej przysposobić dziecko, np. losowo sprawdzając, czy dany ośrodek uzyskał informację o dziecku i szukał dla niego rodziny. Sąd nie jest też związany uzgodnieniami organów centralnych dokonanymi zgodnie z przepisami konwencji haskiej o ochronie dzieci i współpracy w dziedzinie przysposobienia międzynarodowego. Wydaje się jednak, że może odstąpić od weryfikacji wymienionych dokumentów, gdy z okoliczności wynika, iż prawdopodobieństwo przysposobienia dziecka w Polsce jest znikome, a ta forma rodzinnej pieczy zastępczej jest dla dziecka, którego dotyczy wnioski, optymalna. Sąd jest w trudnej sytuacji, gdyż jego rola w przysposobieniu sprowadza się do ewentualnej **dyskwalifikacji** wnioskodawców, co prawie się nie zdarza — nie dlatego, że są optymalnie dobrani dla dziecka, a dlatego, że weryfikacja doboru stron jest prawie niemożliwa z braku środków dowodowych. Sąd poświadcza, że dobór stron przysposobienia odbył się zgodnie z konwencją haską, choć podstawą do tego nie jest sprawdzenie, iż tak było rzeczywiście, ale zaświadczenie wydane przez organy centralne — polski i zagraniczny.

2. Wszeczhronne, szczegółowe postępowanie dowodowe jest obowiązkiem sądu służącym ochronie dobra dziecka. Zdarza się, że docieklivość sądu, która nie wydaje się powszechnie stosowaną zasadą jego działania, jest traktowana przez wnioskodawców i organizacje adopcyjne jako stwarzająca zagrożenie, że dziecko utraci szanse na wychowanie rodzinne (obawa, że wnioskodawcy mogą odstąpić od zamiaru przysposobienia, gdy postępowanie trwa — w ich ocenie — zbyt długo). Za minimalne obowiązki sądu należy uznać:

- żądanie w każdej sprawie tzw. karty zgłoszenia dziecka zawierającej informacje o przyczynach, które spowodowały, że rodzice nie sprawują pieczy nad dzieckiem, o stanie zdrowia dziecka i o jego rodzeństwie;

- dokładne ustalenie problemów rozwojowych, zdrowotnych i wychowawczych dziecka, przedstawienie ich wnioskodawcom i upewnienie się, czy wnioskodawcy są świadomi prawdopodobnych trudności; poprzestawanie na zapewnieniu wnioskodawców lub przedstawiciela ośrodka adopcyjnego, że wnioskodawcy uzyskali informacje w ośrodku adopcyjnym lub w placówce (od rodziny zastępczej, opiekuna dziecka) nie jest wystarczające;

- ustalenie adekwatnej z diagnostycznego punktu widzenia długości osobistej styczności w Polsce (najczęściej nie przekracza ona dwóch tygodni) — być może z udziałem biegłych.

3. Orzeczenie o **osobistej styczności** jest obligatoryjnym elementem postępowania o przysposobienie powodujące przeniesienie miejsca zamieszkania przysposobianego w Polsce za granicę (art. 120¹ k.r.o.). Pozytywna ocena przebiegu osobistej styczności stanowi przesłankę orzeczenia adopcji zagranicznej. Dlatego ma charakter zarówno materialnoprawny, jak i procesowy. Orzeczenie to nie powinno nastąpić bez uprzedniego ustalenia, że przysposobienie jest dopuszczalne z prawnego punktu widzenia (sąd ustalił, jakie prawo jest właściwe, gdy jest to prawo obce — zapoznał się z jego treścią, ocenił, że są spełnione wymagania tego prawa, rozważył alternatywne sposoby zabezpieczenia dziecka pieczy w Polsce), żądanie przysposobienia przez wnioskodawców jest aktualne i niewątpliwe³⁵, a osoby uprawnione wyraziły zgodę na przysposobienie. Dlatego, mimo że kwestia ta nie jest rozstrzygnięta w przepisach postępowania o przysposobieniu, sądzę, że — co do zasady — nie powinno się orzekać o osobistej styczności na posiedzeniu niejawnym³⁶, chyba że wysłuchano wnioskodawców.

Sąd powinien **określić precyzyjnie rodzaj i okres styczności**, wyznaczając go za pomocą dat lub wskazując dzień początkowy i określoną liczbę dni (tygodni) styczności oraz wskazać miejsce i formę styczności. Zważywszy, że rzeczywiste sprawowanie przez sąd bezpośrednio nadzoru nad stycznością jest mało prawdopodobne (oznaczałoby stały kontakt z wnioskodawcami i okresowe kontrole w miejscu ich przebywania z dzieckiem), należałoby wskazać organ nadzorujący, zgodnie z art. 120¹ § 4 k.r.o. (ośrodek adopcyjno-opiekuńczy, kuratora sądowego albo ROD-K). Wydaje się, że wskazanie innego podmiotu (w praktyce np. opiekuna dziecka, rodzinę zastępczą, wychowawcę z domu dziecka) nie jest właściwe.

---

³⁵Zdarza się, że wniosek o przysposobienie jest sporządzony przez pełnomocnika wnioskodawców — polskiego adwokata. Nie zawsze towarzyszy mu żądanie przysposobienia wypowiedziane przez wnioskodawców, z treści wniosku zaś wynika, co najmniej pośrednio, że wnioskodawcy nie widzieli dziecka. Decyzję podjęli na podstawie informacji o dziecku (fotografii) przekazanej za pośrednictwem organów centralnych. Jeżeli nawet w aktach jest oświadczenie wyrażone wola przysposobienia, to jej adresatem nie jest sąd, lecz upoważniony do współpracy międzynarodowej ośrodek adopcyjno-opiekuńczy.

³⁶Traktowanie orzeczenia o osobistej styczności jako środka zabezpieczającego „usprawiedliwia” wydawanie takich orzeczeń na posiedzeniu niejawnym.

4. Zasięgnięcie opinii **placówki specjalistycznej** (art. 586 § 4 k.p.c.) przed wydaniem orzeczenia jest obowiązkiem sądu. Nie zwalnia z tego obowiązku fakt udziału ośrodka adopcyjno-opiekuńczego w przygotowaniu przysposobienia bądź powierzenie mu nadzoru nad styczością. Twierdzę, że opinię tę powinna wydać taka placówka specjalistyczna, która dotychczas nie była w żaden sposób związana z przygotowaniem przysposobienia.

5. Sądy często **nie stosują prawa wskazanego przez polską normę kolizyjną**. Regułą w zbadanych sprawach było stosowanie prawa polskiego (praktyka nie zmieniła się w stosunku do ustaleń z lat 1992–1993). Jednocześnie polska norma kolizyjna (art. 22 p.p.m.) nie jest precyzyjna, co powoduje niejednorodną wykładnię jej treści. Wątpliwości powstają też przy ocenie prawa właściwego przy przysposobieniu wspólnym, gdy małżonkowie mają różne obywatelstwo (najczęściej w praktyce, choć relatywnie rzadko, występuje taka sytuacja w przypadku małżeństwa obywatelki polskiej z obywatelem innego państwa) oraz zakres statutu adopcyjnego. Być może celowe byłoby poddanie prawu obcemu (ojczystemu prawu wnioskodawcy) wyłącznie zdolności czynnej do przysposobienia, która i tak jest oceniana w jego państwie (orzeczenie włoskiego sądu dla nieletnich zawierające „zezwoenie” na przysposobienie małoletniego cudzoziemca). Aktualny jest postulat uregulowań szczegółowych w umowie dwustronnej z Włochami.

6. Nadal mają miejsce podziały rodzeństwa traktowane przez organizatorów przysposobienia jako wybór „mniejszego zła”, gdyż dzięki podziałowi dzieci będą wychowywane w rodzinach, które je przysposobiły oraz zobowiązały się do umożliwienia podzielonemu rodzeństwu kontaktów. Rozumiejąc te intencje, trudno nie mieć wątpliwości, czy podział rodzeństwa jest istotnie optymalny z punktu widzenia dobra dzieci. Zapewne najlepszym rozwiązaniem dla licznych rodzeństw jest ich umieszczenie w rodzinnym domu dziecka.

7. Według opinii wypowiedzianych przez pracowników polskich ośrodków adopcyjno-opiekuńczych: „Włosi kochają nawet trudne dzieci”³⁷ (np. dzieci w starszym wieku szkolnym, rodzeństwa, dzieci alkoholików). Niektóre z „trudnych” dzieci znalazły rodziców adopcyjnych we

---

³⁷ Zob. A. Czajkowska, *Włosi kochają nawet trudne dzieci*, „Gazeta Wyborcza” 07.11.2008, tekst był dostępny 20.11.2009 r. na portalu Gazeta.pl@Agora SA, <http://miasta.gazeta.pl/wroclaw>. W publikacji zostały przytoczone m.in. następujące wypowiedzi: „Włosi są dobrze przygotowani do adopcji dzieci starszych. Chętnie przyjmują też rodzeństwa, nawet nastolatków” (I. Rutkowska z Krajowego Ośrodka Adopcyjno-Opiekuńczego TPD), „Włosi

Włoszech. Ustalenie, czy te przysposobienia okazały się udane, powinno być przedmiotem badania przeprowadzonego po dłuższym, co najmniej 10-letnim okresie od adopcji, gdy osoby przysposobione osiągnęły pełnoletność lub się do niej zbliżyły. Wydaje się, że byłoby to możliwe we współpracy z włoskim organem centralnym oraz włoskimi organizacjami adopcyjnymi.

---

bardziej [od Polaków] kierują się emocjami i nie wstydzą się ich okazywać" (B. Kruk-Olpińska, dyrektor Ośrodka Adopcyjno-Opiekuńczego we Wrocławiu), „Włosi wierzą w efekty terapii i dlatego nie boją się przyjmować dzieci po traumatycznych przeżyciach. Sądzą, że to jest odwracalne. Nie mają zbyt wygórowanych wymagań. Potrafią bezwarunkowo zaakceptować dziecko, które sprawia trudności" (E. Różańska, przedstawicielka działającej w Polsce włoskiej organizacji adopcyjnej *In cammino per la Famiglia*).